

Agw

Nr. 24.

16. Juuni 1923.

DAAMIDE TUALETTIDE SPETSIAAL-ÄRI

HAAPSALUS, KARJA T. 3. **J. SAAR** NAROOVA - JÕESUUS,
MEREKÜLA TÄNAV 32.

TALLINNAS, NARVA MAANTEE NR. 19.

ALATI SUURES VALIKUS ELEGANTSED VIIMASTE
MOODIDE JÄRELE VALMISTATUD DAAMIDE KLEIDID,
KOSTÜÜMID, MANTLID, PLUUSID JNE.

VALMIS JA TELLIMISTE JÄRELE, TÖÖ OSAVATE MEISTRITE JÄREL-
VALVEL, KIIRE JA KORRALIK. HINNAD VÄLJASPOOL VÕISTLUST.

Tallinna Eesti Kirjastusühisus «PÄEVALEHT»

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate võima-
lustega sisseseatud

trükikoda

Kõige suuremad ja täie-
likumad rotatsioon-
masinad, kirpressid
ja ladumasinad. Kõige
mitmekesisem trükitäh-
tede valik j. n. e. j. n. e.

Litograafia

Offsettrükk

Kõige täielikum, mood-
sate abinõudega töötav

tsinkograafia

valmistab võrdlemata
hästi, kõige kiiremini ja
korralikult kõiksugu
graafilisi töid ja võib
sellel alal oma täiesti
uue sisseseade töitu pa-
remate väljamaa selle-
kohaste ettevõtetelega
-- iulgesti võistelda --

Töö kõige kiirem ja korralikum!!!
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

I AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

Dr. K. A. HERMANNI PÄEVARAAMAT.

2

(Juli ku 1869.)

Ka tutwaks sain ma siin mitme Tallinlastega. Issiärranis agga ühhe mehhega, kelle nimmi Kuiberg olli üks laudnik ammeti poolest. — Temal on siin linnas üks maja tühhes aiaga, kus kõiksugu wiljapuud ja marjad kaswawad, seal käisin tihti oma koli kameradiga wõersil, kelle nimmi olli Pfaff. — Kaks kaunis kennad tüttarlast, Lilli Nelke ja Amalie Matthiesen teggid wõeraspeotunnid üsna armsaks — — Kus ta jääb! — —

Nenda kibbedaste õppides läks ka Augusti ku ilma tähhelepannematta möda.—

September 1869.

Õppimine läks kunni 4. sellekupäwani ikka weel eddasi. Agga nüüd seisis üks kardetaw tund meie Pfaffiga ees: se olli Priwatelemantarkoolmeistre eksam, mis meil nou olli teha. Beermann läks warsi direktor Galnbecki juure, et meid ülles anda. Direktor arwanud mind kül essite noreks, agga siiski wõttis ta mind eksamile wastu. Pfaffil agga olli weel ennam hädda, sest temma olli üks Pommerimamees, ja wõeramamehhi ei tahhetud seal mitte eksaminirida. Ka teddagi wõeti wimaks wasta. Rede sel 5. läksime gimnasiummi kolimajasse kus meie eksaminiritud pidime sama. Se olli kel 10 enne lõunat. Direktor andis issi essite aufsatz: Ueber die Licht und Schattenseiten des Lehrers. — Olli se walmis, siis tuli: Lehrer der deutschen Sprache sisse. Sellega saime hästi walmis. Se ei olnud weel wäljaläinudgi, kui учитель русского языка sisse tuli ja kui essimenne wälja olli läinud, siis meie käest wennekeelt katsus. Selle teaduses sain

ma xopomo. Selle peale tuli aritmetika koolmeister, kellega ka assi wägga hästi korda. Sega olli selle päwa tö lõppenud, kel olli 2 ja meie läksime korterisse taggasi. Teisel päwal kella 10 ajal läksime jälle taggasi. Sel päwal käis religioni üllemõppetaja meie jures ja sellega olli jälle kel 2 ja eksam olli mödas ja — üsna hästi. — Jummal tännatud!

Jah, se on kül õige, Jummalat peab igga asja eest tännama, olgu se ka weiksem, kui weike. Kui heameelega tahhaks ma weel omma õppimise sees eddasi wõi kaugemale minna, agga kust raha wõtta!!! — Mis on üks priwat elementarkoolmeistri eksam ja mis mõistab üks nisuggune mees?! Oh' rahha, rahha, mis sa kõik wõid teha!!! — Agga armulinne Issand! Sinna tahhad kõik aidata, kes Sind palluwad ja olled ka seda mitmes kohhas teinud. Näita ka minnu jures ülles, et mitte ükspäinis tuhandete mehhed kõik asjad ei wõi teha, waid et Sinna ka sedda jõuad aidata, kellel ühtigi ei olle! — Amen.

Essimessel eksami päwal sain Peterburgist onkle käest kirja ühhes 3 rublaga, mis mind sinna wõersile kutsus. Muidugi teada, ei lõnud ma head nõu ärra, waid nipea kui ma teisel päewal eksamist lahti sain, läksin ma saddamasse, wõtsin pilleti wälja, kellega ma laewa peale wastowõetud sain. Nüüd tullin weel kord koddu ja jätsin seal Pfaffi ja Beermanni Jummalaga ja mõne tunni pärrast olin jubba laenetawa merre peal Peterburgi sõitmas. Merresõit läks üsna illusti, muudkui esiteks,* (sest et ma essimest korda merre peal olin), ajas kangeste okse peale; ma kartsin kogguni, et ma merrehaigusesse langen, õnneks agga olin selle-

peale jo enne mõttelnud ja hästi solast liggi wõtnud, hea käpputäis silku. Neist sõin ma aegajalt mõnne ärra ja üks õun weel peale kauba, ning nüüd polnud wigga ühtigi.

21 tundi sõitnise järrel jõudsin Peterburgi. Agga oh missuggune silmapilk olli se, kui ma sedda Kalewi-linna essimest korda nägin. Ma ei jõudnud küllalt immekspanna, mis mo silmade ees nüüd seisis, egga teadnud, kuhhu pole silmad kõige essiteks pörata. Kullatud kirriku tornid, määratud sured majad, ilmatu sured sillad ja kõik, mis mo silma paistis, täitis mind immekspannemisega. Kui ma laewast wälja astusin, jäin ma essiteks üsna tükiks ajaks omma kohha peale seisma, et silmad sellega harjuksid, mis nüüd nende ees seisis. Siin käis jälle ueste se mõtte läbbi mo pea: „Oh rahha, oh rahha, mis sa kõik wõid tehha!“ — Oh mis on kül Willandi, Tartu, ehk Tallinna selle linna kohta! Sellepeale kutsusin ühhe iswoshiko oma jure, kes mind onno majasse pidi wiima. Ühhe asemel agga tullid kümme, wõi weel ennamgi — iga üks pallub: пожалуйста, пожалуйста садитесь! Minna põlnud nisuguse asjaga harjunud, ei teadnud, mis piddin teggema. Wimaks istusin ühhe peale, luggesin tale adressi ette ja — walii, lass käia! — Selle lühhikese sõidu ajal olli mul jälle aega sedda suurt linna silmitseda. Esite sõitsin surest sillast üle, mis hütakse ja kelle parremal pool otsa peal üks Wennejummal seisab, mis, nõnda kui ma pärrast kuulsin 1½ miljoni rubla maksuma peab. Newa jõe äärt möda sõitsime nattuke maad eddasi, siis tullime Peter I. mällestusekiwwi jure, mis ma kohhe ärratundsin, sest et ma sedda jo enne pildi peal ollin näinud. Ka keisri pallee ja Alex. I. auusamba juurest wõi liggidast sõitsime möda. Nüüd pörasime Newskiprospektiwi peale, kus jälle igga sammo peal uhkus ja auu silma paistis, kes sedda kõik jõuab ärrajuttutada, mis seal nähhä olli! — Newski peal ollime arwata 1—1½ wersta eddasi sõitnud, kui iswoshik wõi worimees kinnipiddas ja ütles: Siin on se maja! — Ma läksin ka warsi howi, kus parajaste minno wend juhtus wäljas ollema. Praegust olli ta selga pöörnud ja taitis tupppe minna, kui minna äkkitselt hüüdisin: Jakob! — Ta jäi esiteks üsna juhmilt seisma, agga siis jooksis minno kaela ümber kinni ja ei sanud muud sõnna wälja, kui: Mein Bruder, mein Bruder! — Kui essimenne jällenäggemisse rōom möda olli, siis läksime kassi käes tupppe, kus ka onno mind rōmuga wastuwõttis ühhes omma abbikasaga. Sia jäin ma nüüd neljaks päwaks. Selle aja sees käisin linnas ümber ja waatsin kõik, mis ma selle lühhikese aja sees jõudsin. Ka olleks ma siis ühte koolmeistre kohta wõinud sada, agga et ma ommad pab-

berid Tallinna gimnasiumist weel wälja polnud wõtnud ja teiseks ei teadnud ma mitte, mis Beermann selle jure saaks üttema, se pärrast ei wõinud ma sedda kohta mitte wastawõtta. Redehommiko sel 12 Septembril jätsin linna Jummalaga ja hakkasin jälle Tallinna pole purjutama. Kül olleks minno onno mind weel heamelega nattuke kauemalt seal piddanud, agga ei wõinud parrata, sest ma olin omma sõnna selle peale annud kolmeteistkümmenal jälle-tagasi olla. Jummalagajätmine olli kaunis kurb isseärranis Jakobile, kes nuttes Newa äre jäi.

Jõudsimme jälle illusti Tallinna saddamasse ehk kül merri kaunis tormine ösel. (13-mal) Mõnned päwad jäin weel Tallinnasse seisatama, siis tullid Põltsamalt hobbused järrele, ja mõnne päwa pärrast olin jälle wannas tutwas Põltsamas. Siin ollid jubba poissa kokku kogunud, ja minno tö hakkas nüüd peale.

Oktober 1869.

Poisid kogguwad ühtepuhku ja tööd on ennam kui palju, sest ned poisid, kes küllakolist tulewad, peawad õppetud sama.

Ku lõppul tuli ka Beermann issi koddu, agga ei annud enne tundi, ko ...

Nowembris.

Minna ollen üksipäini 6 nädalad tundi annud, nüüd agga hakkasime jälle kahhekesi peale. Minnule sai üksipäini üks isseärranis weike kool asutud, kus ma üksi saksa ja wenne keli tunnid andsin, nagu minnewa aastal.

Deetsemer 1869.

Kolitaminne läks kunni 20. eddasi, siis lasti lapsed koddu minna pühhi piddama.

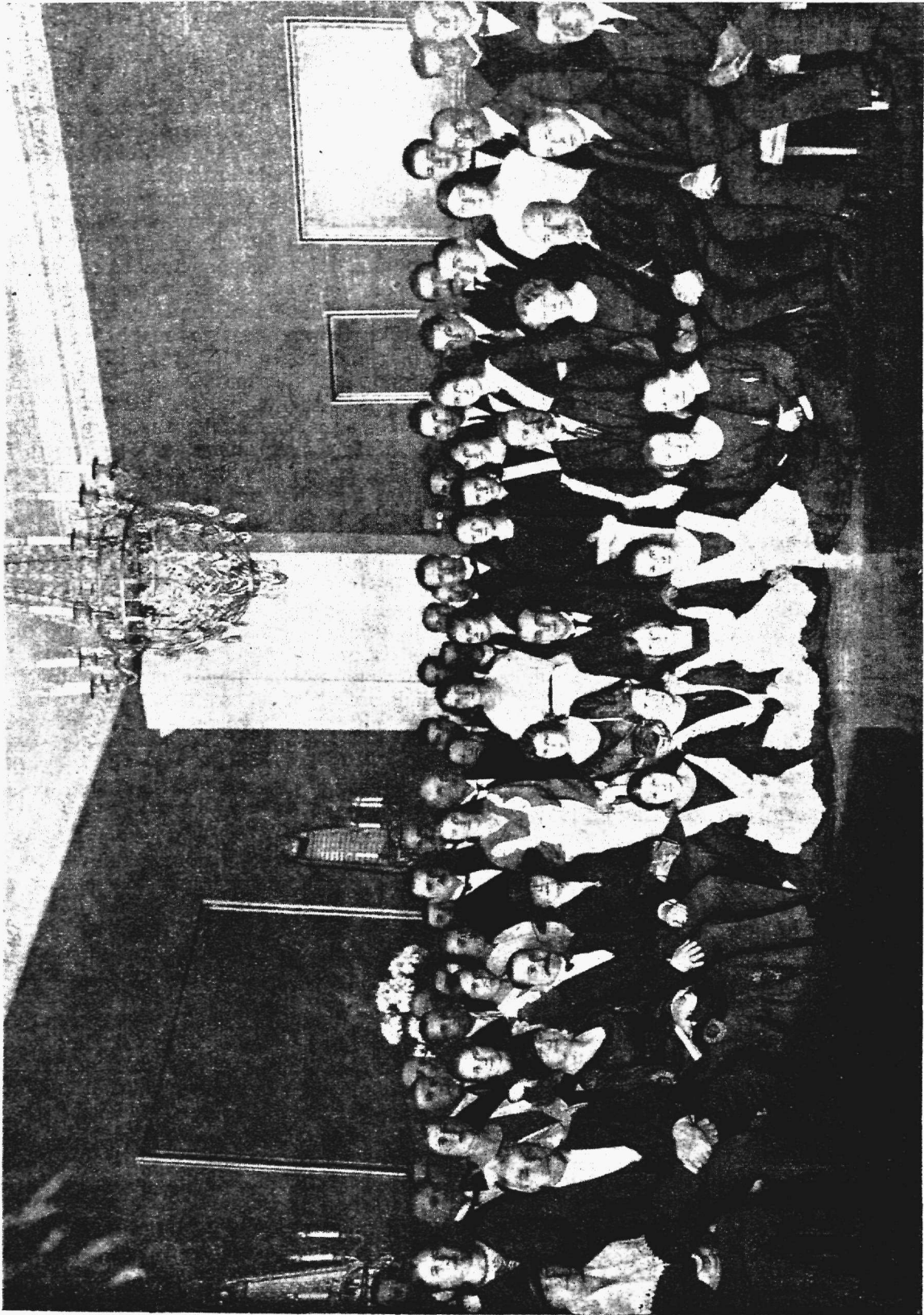
Pearahha otsjad käisid jälle omma nõudmist nõudmas ja weel pealegi doppelt, sest et minnewa aastane jaggo ka alles maksmatta on. — Oh Issand Jummal! millal aitad Sa mind ommetigi ni kaugele, et ma issi pearahhagi jõuaks tenida!“ Kül on hädda ja häbbi! — Jäeti weel peale pühhi. — Agga kus hädda kõige surem, seal abbi kõige lähhem: Beermann piddas koolmeistritega nõu ja 3-mal Jõulupühhal sõitsime ja andsime seal kontserdi. — Kelle heaks? — Minno heaks! — Ei tulnud rohkem sisse kui 10 rubl. Noh ei wõi ka immeks panna, sest siin rahwas alles rummalad ja ei pea sesuggusest asjast palju luggo.

Jõulu laupäaw õhtu teggin õewendadele weikest moodi jõululuud.

Neari ku (Januar) 1870.

Aita Jummal ka sedda aastad omma armuga möda sata!

7-mal hakkas kool jälle peale ja nenda lähhäb se ikka eddasi.

Keskkoollide lõpetajate esitajate koosviibimine riigivanema juures 8. juunil s. a. riigivanema majas.
Keskel riigivanem **J. Kukk**. Temast paremalpool haridusminister **A. Veidermann**.

Foto Rambach.

Weebruuar 1870.

Kolitamine lähhab wanna modi. Waeste wannemattel on suur hädda: ei olle ahjoküttet, ei omma tarwis egga laste tarwis süa! Kül on kurw luggo! — Millal aitad Sinna Issand minnd nikaugele, et ma ka nendele woiksin abbi sata nende sure ärra ütlematta hädda sees! Olle armuline, armas Issand Jummal! Hallasta! hallasta! hallasta mo waeste wannematte peale!!

März läks ka ilmamiddagiissiärralikut ettetullematta möda. Kolitamine lähhab ikka ommasodo.

April 1870.

Minnewal süggisel, kui ma sia tullin, siis ütles mulle Beermann, et ma kewwade Jürripäwa aeg ühhes temmaga piddin jälle Tallinnast läbbi Peterburi minnema, agga nüüd kulen ühhekorraga, et pean weel Janipäwani selle peale otama. Peterburgis olli mul nou üht abbi-koolmeisri kohta wõtta kui middagi parremat ei olle ettewõtta. On aga Jummal mulle armuline, siis ehk juhtub mul seal se õn ollema, et ma weel ennast eddasi saan kolida.

Nattuke on kül pahha meel, agga põlle sest wigga, ma kannatan peale nikaua wälja: Kes teab kudda Jummal õnnistab!

Kool sai peale ülestõusmise pühhi 20. kat-sutud ja Beermann sõitis jälle Tallinna kirrikut ehhitama. — Minno weike kool aga jäi kokko umbes 15—20 kolilapsega, kelle seast ka mõned parochiali kolist minno jure jäid.

Mai 1870.

Oh kui armas on nüüd jälle kõik ilm! kuida õitsewad puud, kuida lehkawad lilled armsal päewapaistel! Kui armsasti laulawad linnukesed, lõritawad lõokesed, kui kossutaw kulukse met-sast õpiko heal! — Oh rõmusta Jssand issi kõiki neid, kes sel armsal ajal weel ikka ennast kurwastawad, nende seas ka minno waesid wannemid! — Oh kül on nende ello waene!

Minnewal kuul olleks peaaegu temma krami nattuksest mittogi tükki oksjoni peal ärramü-dud, agga Jummal hallastas, et ma ühhe omma kolipoisi käest wiis rubla rahha sain laenatud, kellega ta rohkem pole ommast wõllast wõis ärra maksta. Agga Issand Jummal! olle issi abbiks, et se rahha jälle tassa saaks, mis ma ollen lae-nanud! Minna waene ei leia kuskilt nõu! Oh kül ruttu tulleb se aeg kätte, kui ma sedda rahha pean taggasi maksma, agga kust wõtta! ja enne Nelli pühhit peab se tassa ollema, sest et se pois seks ajaks kolist wälja astub. Hal-last! hallasta, oh Issand, kes Sa kõige armu-lisem olled. Hallasta!

Weel suurem hädda agga on mo issal omma weikese makrundi rendimaksmisse pärrast, sest ubba nelja aasta rent on wõlga, mis kokko

20 rubl. teeb; kust peab se rahha wäljatullema! Issa on jo 60 aastad wanna ja ei jõua ennam suremat tenida, pealegi on tal 2 last toita. — Oh, kül on hirmus! ja palju ei pudu, siis tulleb mõisaherra, müüb sellegi weikse urtsiko nende pea pealt ärra ja jättab neid lausa taewa alla. Muud abbi ei olle oh Issand lota, kui üksnes sinnu peale, sinna üksnes woid aidata, kui hädda on. Aita siis armust!!!

Pühapäaw sel 17. käisin ma omma sõpra Treut watamas. Wõeti ausasti kül wasta.

Teisipäaw sel 19. olli siin Põltsamal rõmus lastepühha, mis meie õppetaja üks kaunis innime, on seadnud, et ka weiksed lapsed wõiksid ennast rõmustada. Jah, se on ka tõeste üks seisuste wahheseina mahhakiskuja; sest siin ei petud kellegistgi luggu, olli ta mõisnik ehk tallopoeg, kõik mängisid ja sõid ühheskoos. Jah, nähhä on, et waene Eestirahwas ikka ennam ja ennam rahwaks saab, agga kül on hilja. Kõik teised rahwad on jo ammugi eddasi läinud ja waene Eestirahwas tõstab alles pead, on siiski alles liig unnine sest arro sama, kui taggasi takõigest teistest on jänud. On kül ka neid mehhi, kes sest arro sawad, kudda luggo on ja ka kõigest süddamest omma rahwale head sowiwad, agga se rahwas on ni uimane, et ta mitte issigi arro ei sa, mis ta tahhab. Nende seas ka mõnned (palju) nende omma sugust targemaid õppetajaid, kes ommas tead-matta meles nõnda ütelda omma rahwa ärra andjad on. Nad ei wõtta ommas rummalas meles mitte sedda õiget kirjawisigi wastu, waid orjab ka sellegi sees üht wõerast rahwast, kelle suggust ta ei ollegi. Küssime nüüd, kes on sedda kõik teinud et se rahwas ni tagasi on jänud, kelle sü se kõik on? Eks se olle se jo kord nimmetud wõeras rahwas, se on — häbiga pean ma sedda nimmetama — se rahwas, kes praego kõigekõrgema waimoharrimisse järje peal seisab — Saksa rahwas! Jah, se on se rahwas, kes waest Eestirahwast 600 (üt-le: kuussada!!!) aastad on pinanud ja waewanud, on temma werd immenud ja ennast sest numanud. Sennikui teistes maades kuulsad ülles-leidmissed õitsetsid, õhkas ja wärrises se rahwas kange orjuse ja hirmsa ikke al, kes ommeti issi ka Lojast ühbeks targaks rahwaks on lodud; sedda näme meie sest, kui nüüdsel ajal Eesti lapsi kõrgemasse kolidesse pannakse, siis wõidawad need nihästi Saksad kui ka muud rahwast omma õppimisega ärra. Kahjo on agga, et palju Eestimehhi, kes jubba nattuke Saksa ehk ka muud keelt mõistavad, omma emma-keelt ja rahwast kellest ta on sündinud peaaegu kogguni ärrasal-gawad. — Nemmad Saksad on neid üllemal nimmetud lõpmatta aja hirmsal kombel pinanud, sennikui nende omma seast jubba kristliko süddamega mehhed ülles-

tousid, kellel se assi jo süddamesse läks ja sedda enam ei julgend pealt wadata. Ja siis wimaks — oh sedda õnne! — sai waene Eestirahwas priiks, mis läbbi tale kõik lahti sai, mis ial ühhe rahwale temma intelligenziks ja waimo harrimiseks waja lähhäb. Agga se olli kõik — hilja, wägga hilja! — Sest serahwas on selle pinamise läbbi, misga mõisnikud tedda on marterdanud, ni arraks, ni kartlikuks, ni uskmataks läinud, et ta keddagi ennem ei usso, ei ka omma suggust mehhi, kes jubba nattuke enam kolutud on.

Neil on ka selletarwis asja küllalt nenda olla, sest palju nende omma suggust mehhi, kes weel suremad kolutud ei ollegi, waid nattuke kõrgema ammeti sisse on sanud, kas kohtumehheks, peakohtumehheks ehk ka kogguni kreiskohtumehheks, need tõstawad omma päid ülles ja tahhaks omma ninnaga pilwed kõrgemasse lükkata, ei nägi enam omma rahwast, kas neid ka on ehk ei ollegi, omma uhkuse sees. Pealesedda on nisuggused mehhed pärris omma rahwa ärra andjad, sest mõisnikud — needsammad timmukad, kes ka nendegi eeswannemid on pinanud — mängiwad nendega, ni kui nad tahhawad, ja nemmad tewad nende tahtmist, ehk nenda üttelda tantsiwad mõisnikude pilli järrele, nagu weiksed lapsed ja unnustawad omma rahwast selle jures kogguni ärra. Iah, nõnda on luggu praegu waese Eestirahwaga! — Kül olleks mehhi waja ollema, kes nende eest üllesse tõuseks, et nende luggu nattukenegi parremaks lähhäks, agga kust tullewad nisuggused mehhed? Nende omma suggust mehhed, nagu jubba ööldud, kes jubba nattuke kõrgema ammetisse on tõstetud, ei wata enam nende peale ja kes jo ehk studeritud on, noh, neist ei olle enam juttugi. Nemmad on Saksa kele ja tarkuste sees õppetud ja neil on palju sõpru mõisnikude seast, sellepärrast ei wõi neist ühtigi head lota. Nad unnustawad ennemalt omma rahwast ärra, kui et nad pehmet Saksa ello mahha jätwad. Kül on ka jo nisuggusid mehi ollemas, agga mis woiwad üksikud teha, kui mitte kõik ühhes nõus ei olle!? Oh üksmeel, üksmeel kus olled sa Eestirahwa jurest kaddunud. Meie paggana esiwannemattel olli palju enam ühte meelt, kui nüüd. Nemmad sõddisid ühhel meel waenlaste wasto ja ei olnd mitte arwa, kui nad neid ärrawõitsid, kas nüüd weel nisuggust meelt meie rahwa jures leida on? Walle! Ei kuskilgi! Iggaüks watab teise peale kaddeda silmaga.

Oh kui hea melega lähhäks minna ka omma õppimisse sees nattuke kaugemale, et ma oma rahwale mingisugguse wisi peal wõiks kassulik olla, agga ei olle rahha! Siiski ei tahha ma mitte omma lotust ärra heita, waid ikka Iummala peale lota, küllab Temma mind aitab,

agga ta mind ommeti häddasse ei jätta. Kui ma Peterburgis ollen, ehk juhatab ta mind seal mõnne rikka hea mehhega kokku, kes mind aitab eddasi. Iah, Issand, sedda te! Sinnu peale ma lodan, mu peale mitte!

30. selle kuu päwal tuli Beermann Tallinnast koddu ka wahhel käima.

31. olli essimenne Nellipühhi pühha. Öhtul kutsuti mind Annikwerre wõerusele, kus kawnis kenna pall olli.

Luni 1870.

1. Selle ku päwal olli teine Nellipühhi pühha. Pärrast kirriku tenistust sõitsin Nõmmiksarega Sullustwerre ja sealt piddime 2. Kursti kontserti minnema, ei sanud agga ühti. 3. sõitis Beermann ära.

7. Olli piibli pühha

8. Olli Põltsama Missioni pühha, mis mulle issiärranis sellepärrast tähtjas olli, et sel päwal minna esimest korda sure rahwa hulga ees kõnnet piddasin. Se pühha sai wäljas halja pude al pühhitsetud. Ka said sel päwal minnu tehtud laulud teistkorda lauletud.

Iummal tännatud, mo wõlg on jälle tassa, mis mul ülleweel nimmetud kolipoisiga olli. Ollin kül kurb, et ma nüüd kõik omma rahha jälle piddin ärraandma, agga ma tunnen siiski ja saan arro, et Iummal mind immelikul wisil on aitanud. Kui ma sedda rahha temma käest wõtsin, ei teadnud ma mitte, kudda sedda jälle saan tassa tegema, agga nüüd on ta ommeti tassa, aitgu mind Iummal nüüd agga ikka eddasi ellada!

20. Iuunil läks emand kodust ära ja jäi kunni 28. ära Tallinna. Minna saatsin Beermannile ühhe kirja, kus sees ma Peterburgi minnemisse ille nõu küssisin.

Juuni 1870.

Kahekümne neljandamal oli Jaanipäaw. Meil (Põltsamal) peeti sel pääwal nagu iga aasta Surnu aia püha. Ka sel pühal said minu tehtud laulud lauletud, ehk kül need juba minewa aastased olid.

25. Sel pääwal käisin oma kallist sõpra M. Jürmannit waatmas, kes Anstaldi (Carlshowi) koolis käib ja juba secundaner on. Et kool nüüd lahti on, seepärast on ta oma isa juures kooliwaheaega pidamas. Käisime kahekeisi mööda haljast lehkawat metsaalust ja ajasime magusat juttu, wahel lugesime raamutud, rääkisime oma Eestirahwa elu üle, sest ka tema, niipalju kui mina tean ja nään, on üks, kes oma rahwast armastab, seepärast wõib ka loota, et tema ükskord nende heaks mõndagi saab tegema. Nõnda juttu westes läks aeg kuni öhtuni üsna tählepnanematta ja mina ei saand, ehk see kül minu soowimine oli, mitte enam

sel pääwal kodu tulla. Magasin ööd seal ja alles 26. lõunaaeg hakasin kodu poole tulema, pärast seda, kui ma Jürmanniga veel mitme asja üle olin juttu ajanud. Ta lubas mind, kui ma Peterburgis olen, ükskord vaatama tulla, kui ta juba student on. Muidugi tunnen ma ennast meelitud olevad, kui niisugune mees mind vaatma tuleb. Annaks seda Jumal, et se kõik nii lähäks! Kui se Jumala nõu ei ole, et minust üks suurem mees peab saama, siis loodan ma ometi, et temast üks auus mees väljatuleb, kes ka mindgi ei saa ärapõlgama.

28. Läksin ma Rõika wõi peegli wabriku, kuhu mind külaliseks oli kutsutud. Jõudsin õhta eel sinna, kui nemad just parajaste trepi peal istusid. Tee peal käisin ka üht oma kooli poissi vaatmas, kes üks wäga usin õppiija on. Ka temast wõib minu arwates üks tark mees

saada, kui ta saab kooli pandud, nõnda kui lootus on ja kui ta siis veel nii usinaks jääb, nagu ta nüüd on. Tema nimi on Bergmann.—

Kui ma wabriku olin jõudnud, wõeti mind seal ühe teise kooli lapse wanematest (Kill) armsaste wasta. Magasin ööd seal ja läksin teisel päwal (29.) kolm wersta sealt eemale oma ristiisa Reinhardtile, kes Wana Põltsama ülem metsawaht on. See koht, kus tema elab, on wäga armas ja ilus. Paale jõgi jookseb keset metsa läbi. Mõlemilp. kaldaid on wakamaa (mõnes kohas ka kunni poole wersta laiuselt) heinamaid, mis Rõika luhaks nimetakse. Heinamaade külge rajab ennast mets, mis seal kohas, kus mo ristiisa maja seisab, üsna jõe-kallaste ligidal on ja lautab lehkawat haisu kõik kohad täis, et üsna lust suwel seal elada on. Sinna wiibisin ma. (Järgneb.)

ÜHE EESTI NAISLUULETAJA 60 A. SÜNNIPÄEVA PUHUL.

ELISE AUN-RAUP, SÜND. 15 (3). JUUN. 1863.

A. 1884/5 hakkasid „Eesti Postimehes“ luuletused ilmuma, mis alandlikult allkirja kandis: „Eesti neiu Setumaalt“. Võimukad ja võitjad need esiotsa ei olnud, küll aga avaldasid algusest peale sisetmist soojust ning kõige lihtsuse ja tagasihoidlikkuse juures kõrget mõttelendu.

„Eesti Postimehe“ toimetaja vahetuse järele avaldas „Eesti neiu Setumaalt“ oma ilusad luuletused, mis ikka poole rohkeneid ja alatiselt peenema, pehmemä ja võimsama heli omandasid (nimelt tore ja mõjukas oli ta „Ehapiiga“, mis algas otse

muusikaliselt: „Sääl minu surev silm on näind, kuis ehapiiga peul käind“), „Oleviku“ lisas a. 1886/7. Samal aastal ilmusid ta luuletused ka ajakirjas „Meelelahutaja“, selles aga „R o o-

si“ nime all. Nendest on iseäranis huvitav oma iselaadi poolest „Võitlus luuleväljal“, milles „Roosi“ ühe meesluuletajaga „turneeris“ ja selles viimseks sõnavõtjaks jäi.

Oma luuletega laialist ja rohket tähelepanemist võitnud luuletaja isik aga püsis mitmed aastad täiesti varjul, tundmatult, nagu Saäsi kuju liniku all. Peale lehe toimetuste, kus ta oma töid avaldas, ei teatud ta õiget nimegi, muust asjast vähematki mitte. Alles a. 1888, mil ta „Meelelahutaja“ toimetaja Kuriku õhutusel rohkemal mõõdul töötama hakkanud ja terve

Luuletaja Elise Aun-Raup
oma perekonna keskel.

kogu seni ilmumata laule valmistanud, avaldas ta need eriraamatus „Kibuvitsa õied“ ja see ilmus ühtlasi A. Haava luuletuste I koguga ja selle nimelehel esines ta

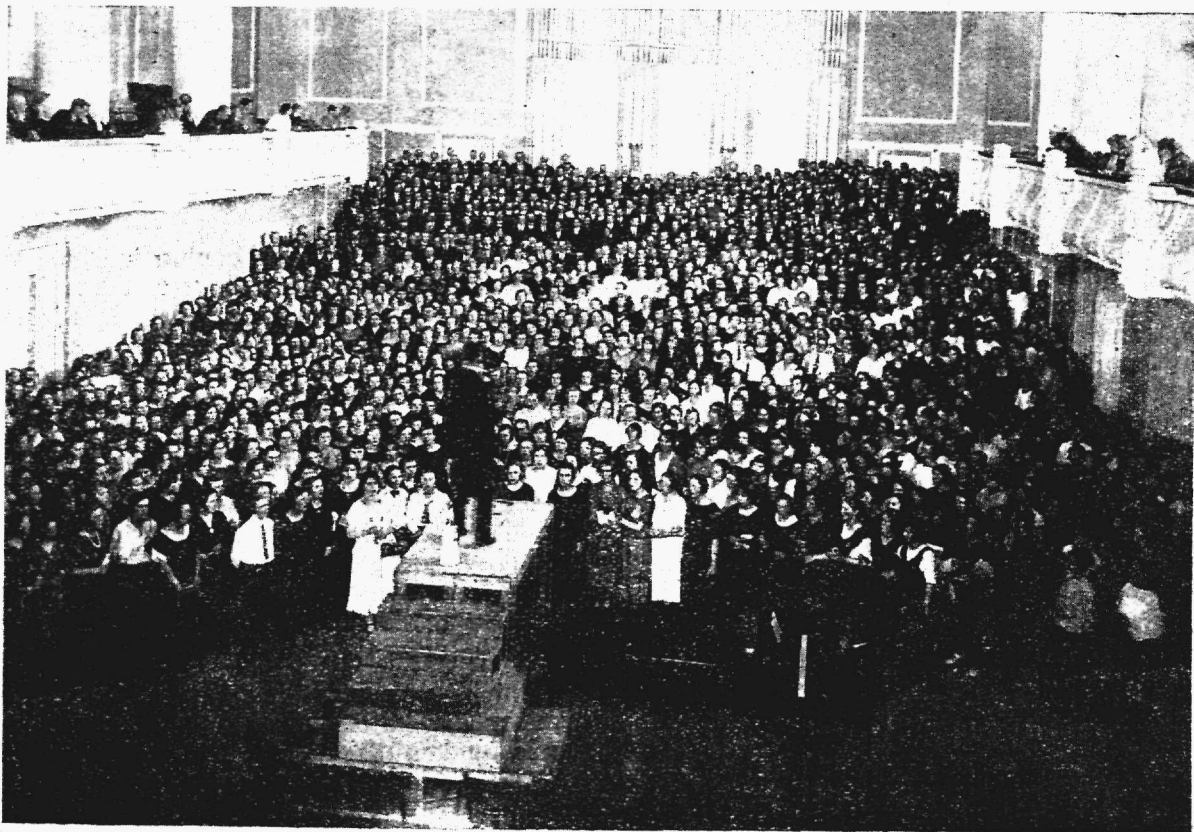
siis oma pärisnimega Elise Aun, siis saadi ka tema isiku kohta ligemaid teateid.

Elise Aun sündis 3. juunil 1863 Kanepi kihelkonnas Pika-Reinul, kuhu ta vanemad oma kodukohalt Laiuselt elama asunud. Pea läks perekond aga Setumaale elama Piusa jõe liigiduses oleva Ulitino mõisa rentnikkudena (10 versta Petserist). Seal, täitsa looduse süles, kõigest välisilma kokkupuutumisest eemal, isamaa piiridest väljaspool kasvas siis Elise Aun üles ja arenes selleks, millena ta pärast esines. Oma ärksa vaimu päris ta enda isalt Peeter Aunilt, kes kõnesoleva aja kohta õige soliidselt hariduse oli omandanud Laiuse kihelkonnakoolis köster Lilientali juhatusel ning seda hiljem agaralt täiendanud, nii et kenakese raamatukogu omandas, kust siis ka erguloomuline tütar varaselt oma vaimu toitma hakkas. Suuremaks saades õppis Rāpina kihelkonnakoolis, hiljem aga täiendas enda haridust suureviisiliselt iseõppimise teel.

Eraldatud kõigist kodumaalistest vaimuelu avaldustest, eemal hoitud igast kokkupuutumisest enda vaimusugulastega, hariduse kogu-

nud kehvapoolses setulises ümbruses asudes, süvenes arenev ja vaimurikas hing seda enam iseenesesse, mille juures küll sügavat kahetsust tundis oma üksinduse kohta. Need asjaolud on suurelt mõjunud tema luulelaadi peale, milles põhihelina ilmub igatsus ja kurbus kodumaalise puhtama ja kõrgema õhkkonna järele, mida ta Piusa jõe tagant ainult kirjanduse kaudu jälgida võis. Seda tegi ta aga täie hooga ning sai sellelt ka iha ja õhutust püüdeks ise kuidagi viisi Eesti elu edendamiseks, oma paljalt armastatud sugurahva vaimuvara tõstmiseks kaasa tegutseda. Et temal selleks eelmainitud põhjustel rasked tõkked ees seisis, ajas teda oma esimestes luuletustes kurtnistele: „Pääsulgi on pehme pesa, räästa varjul valu vaik, lõokesel kena kesa, lustiline lõbupaik: kus on kodukene kullal, varjupaika vaesele?“ ... „Mu õed pesi punuvad, mil minul mured unuvad!“

Luuletaja esimese kirjatöö ilmumine a. 1888 tõi temale vabanemise sellest murerõhust ja muljuvast õhkkonnast, tal sai võimalikuks Setumaalt ära tulla ja siinsete vaimuvoolude

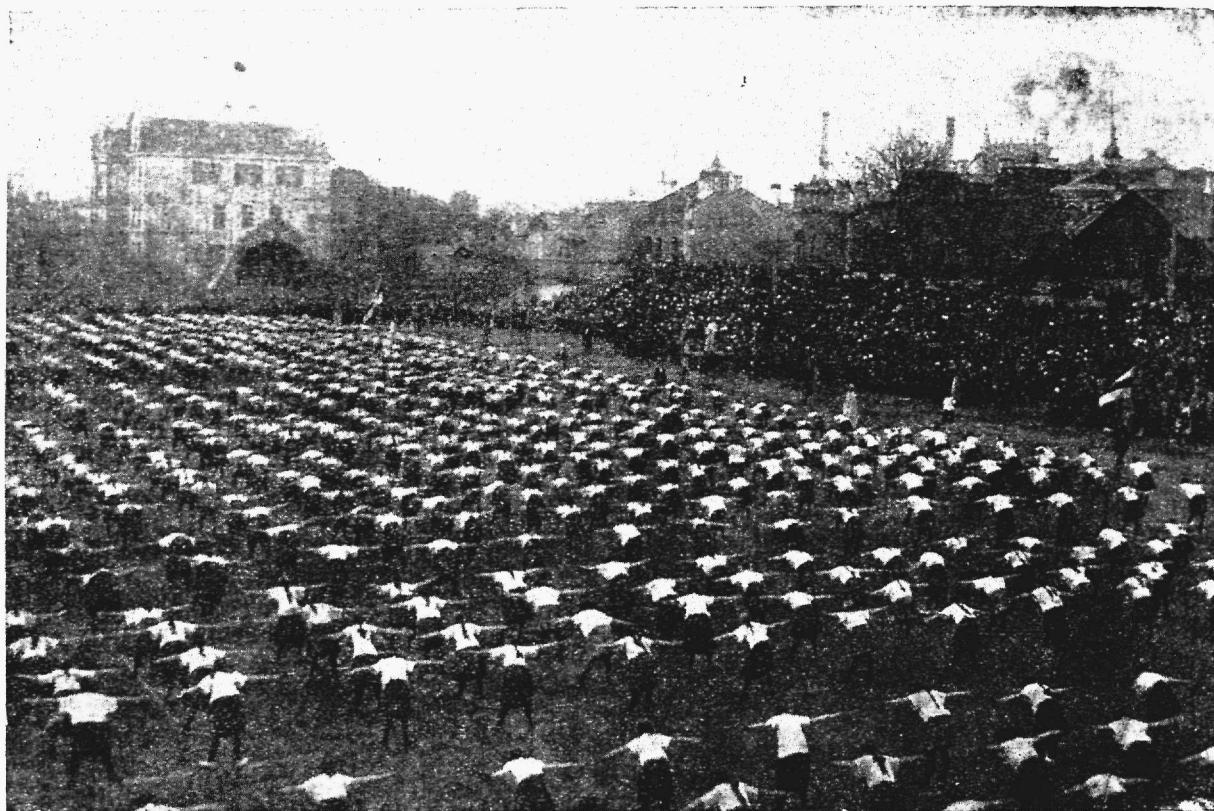
„Estonia“ kontsertsaalis 8. juunil s. a.

Laulupeo eelproov

Osa võtsid Tallinna ja ümbruskonna segakoorid (2000 lauljat).
Juhatas hra Kasemets.

Foto Rambach.

TALLINNA KOOLIDE ÜHINE SPORDIPIDU „KALEVI“ AIAS.

Vabaharjutused.

Foto Rambach.

osaliseks saada. Ja siis tuli ka tema kirjatöödesse koguni teine hoog. Juba järgneval aastal ilmus ta luuletuste teine kogu „Laane linnu ke“, aasta hiljem kolmas „Metsalilled“. „Kibuvitsa õitele“ tuli järgi teine jagu a. 1895 ja kolmas a. 1901. Peale nende kogude on Aun avaldanud rea luuletusi mitmetes ajalehtedes, ajakirjades ja kalendrites. Omajagu tööd on ta teinud ka kõnekeelses kirjanduses (proosas): avaldas eriraamatu „Tosin jutukesti“ (viimane tükk selles on meeldiv kirjeldus Setumaast) ja kirjutas mõnesuguseid õpetlikke tooteid ajalehtedes ja ajakirjades, tõlkis Ebersi kuulsa romaani „Homo sum“ jne.

Kuid Auni kirjandusline tähtsus on igatahes tema luuletustes. Siin seisab ta väärilise kaasaeglase Anna Haava kõrval Eesti naisluuletajate reas, aastasaja pöördel. Kummagi luule on aga mitmetpidi erilaadiline. Kuna Haava on esimeses reas armastustunde üliosav tõlgitseja, seisvad Auni luules armulaulud kõrvalisel kohal, sellevastu on tema

luuleained ja põhimõtted hoopis laialisema ulatusega ja mitmesugususega, mis tema luuletused teeb vahelduvateks. Ergupilguline ja kergetiivuline luuletaja vaatleb elu ja inimesi väga mitmesugusest seisukohast ja võtab oma luuleained kirjus värvirikkuses elust, loodusest, metsast, laanest, vanemate ja laste armastusest, aastaegadest, lilledest, lindudest jne.

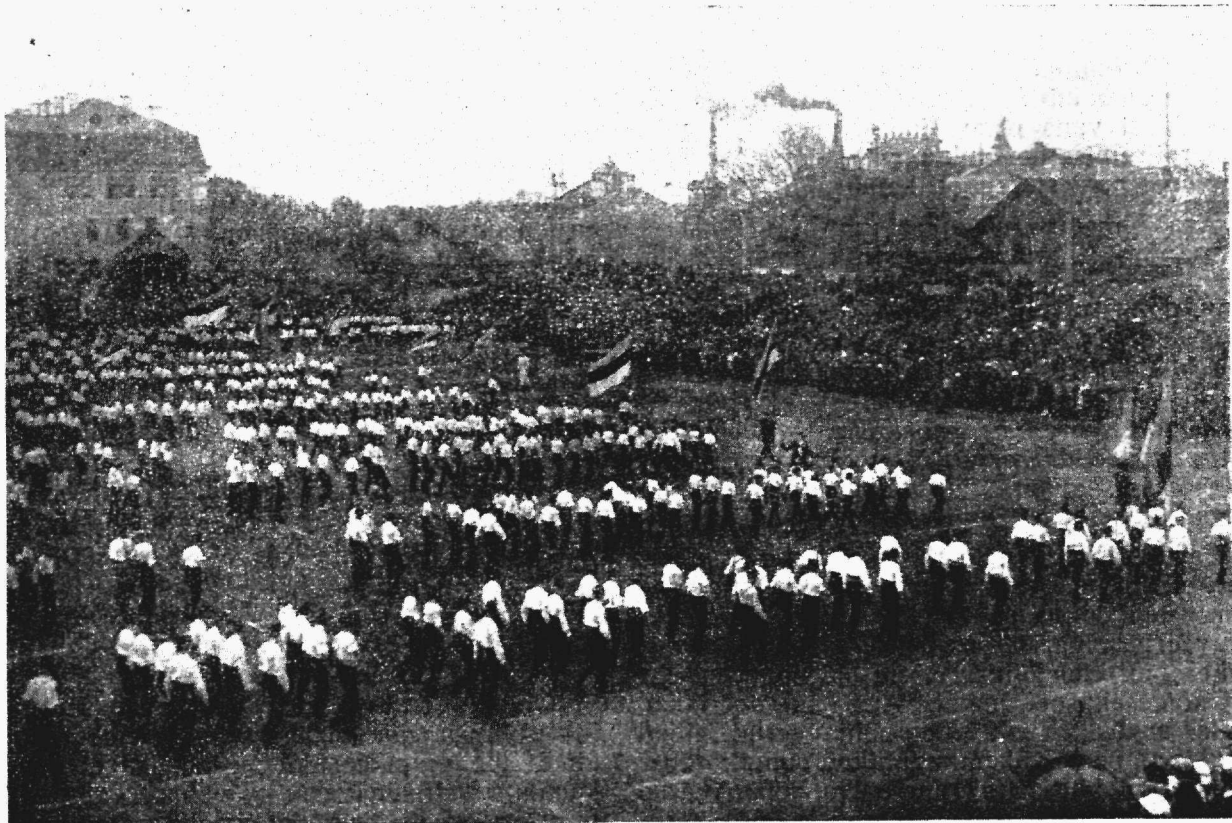
Iseloomulikuks on Auni luulele väliselt selle lihtne, ilma mingit ehet otsimata laad, arusaadav, sorav, ladus keel ja mõtete selgus; aateline, puhtavaimuline ja kõlbline sisu, mille tõttu Auni luuletused õieti sündsad noorsoole lugemiseks.

Kahjuks pole Auni luuletused nüüdsele lugejaskonnale kättesaadavad ja jäävad nõnda temale tundmatuiks (nende trükk on ammu otsas). Neist peaks kohane valik tehtama ja siis uues trükis avaldatama.

1903. a. sai E. Aun Tallinna kooliõpetaja Raupi abikaasaks ja elab praegugi siin. H. P.

TALLINNA KOOLIDE ÜHINE SPORDI PIDU „KALEVI“ AIAS.

Koolid esinevad oma lippudega.

Foto Rambach.

VÕITLUS TSHOMO-LUNGMA, MAAKERA KÕRGEMA MÄEHARJA PÄRAST.

WALTER FLAIG. Tõlkinud I. M.

4

„Mis see on?“ päris uudishimulik võimukandja tagant järele.

„Masinavärgiga kübar“, vastab doktor ja laseb kübara veel korra paukudes lahti. Aga minister tahab enam teada.

„Hea“, arwab doktor, „Teie soovite põhjalikult tunda selle kübara saladust, mina niisama Mount Everesti oma. Mina annan teile oma kübara ja „Teie annate minule reisiloa Kukauni mägestikule“.

Nii see sündiski, ja dr. Boeck sõitis ära küll ilma kübarata, aga rahuldatult.

Jääks veel nimetada, et keegi inglane, kapten Noël katsus läheneda mäele aastal 1913

põhja-ida poolt, kuid iga ta edasitungimiskatse aeti tiibetlaste poolt nurja.

Maakuulajad aastal 1921.

Aga siiski! Salk väsimata julgeid lootusrõõmsaid mehi, kõige ees: Youngusband, Ravling, Bruce ja Kellas haudusid seda plaani salajas edasi. See immitstes neis nagu elus tuli halli tuhakorra all. Aastal 1920 arvasid need mehed olevat kätte jõudnud sündsaja aja uuesti lõkkele puhuda neis hõõguvat tuld, Londonis, Inglise maadeteaduslises ühingus ja Inglise Alpiklubis leidsid nende avaldused rõõmust

vastuvõttu. „Mount-Everest-Komitee“ ümber koondusid kõige tublimad ja kogemusrikkad mehed ning esimeheks määrati Younghusband. Plaan edenes suurepäraselt. Ainult Nepal näitas jällegi hambaid ja keelas ära igasuguse läbikäigu oma piirkonnast. Nii jõuti otsaga jällegi tagasi vana plaani juure, mis tingis mäe ümberpiiramist hommikupoolt küljest ja ülestungimist põhjast, Tiibeti kaudu.

Aga Tiibet — võidakse vahele rääkida — on ju niisama võõraste vastu vaenulik!? Ja kes ei tunneks Sven Hedin'i sealseid imejulgereid sõitused keelatud teedel! Seda küll, aga inglased olid seekord õnne. India valitsus oli inglase Bell'i läkitanud väga tähtsa ülesandega Lhasa'sse, Dalai-Lama juure, kellega Bell seisis teatud sõbralikus vahekorras. See mees võttis asja südilt oma kätte, muretses soovituskirja ja saavutas ekspeditsioonile isegi igakülgse toetuse!

Esimesel pilgul näib olevat võõrastav mäele ülestungimiseks valida ta põhjapoolist külge, kuna ometi on teada, et Alpides on põhjapoolsed mäeveerud oma jäätuse, purunevate kaljude ja päikesepaisteta külma tõttu ülestungimiseks just kõige ebasoodsamad. Aga kogemusrikkad mehed arvasid: esiteks on põhjaveerud Tiibeti mägismaa poole vähem muutlikud pinnakõrguse suhtes, kui vägevate murretega lõunaveerud Nepali pool, nii et sealt võib mäe mööda võrdlemisi kõrgemale jõuda; teiseks jääb, Tiibetis käijate jutustuse järele, peaaehela põhjapoolne külg ka metsikult möllava monsuntormi ajal enamasti selgeks ja kuivaks. Mäeronijate jõu kokkuhoidmise mõttes — et nad teguvõimsatena igal ajal valmis oleksid viimaseks kallale tungimiseks — said tarvilikuks tublid kandjate salgad, keda aga samal põhjusel tuli hoida võimalikult kaua, kuna nende koormaid pidid vedama jakid ja hobueeslid mäele võimalikult lähemale. Selleks oli põhjapoolne külg oma laialdaste mägismaa legendikkudega kõigiti soodsam kui kuristikurikas nepalipoolne külg lõunas, kuigi selle mõnusama mägismaa tasandiku täieliseks ärakasutamiseks tuli sagedasti kaugelt põhjapoolt ringi sõita, et eemale hoiduda mägestiku harudest ja läbimurdejõgedest — nagu Arun — ülemistest orukuristikudest. Kõik need mitmesugused asjaolud kaaluti hoolikasti läbi ja arvatigi piinlikult välja ning vast peale seda võisid osavõtjad rahulikult oodata 1921 a. kevadet.

Maikuu tulid nad Dardshiling'isse. Ekspeditsiooni juhatajaks nimetati ooberst C. K. Hovard-Bury — Tiibeti ja Himalaja olude tundja mees. Tema kaaslasteks jäi mäeronijate salk

H. Reaburn'iga eesotsas, kuna kaasliigeteks olid kuulus dr. Kellas, Mallory ja Bullock; peale nende meeste võtsid osa reisist kaks määrdõõtjat-ohvitseri, majorid Morshead ja Wheeler, üks geoloog dr. Heron ja üks arst nimega Wollaston, ühtlasi taimeteadlane, kelle üldiseks tegevusalaks määrati loodusteadus.

Keeruliseks muutus kulide, eriti neile varustuse, muretsemine. Neil paljajalu käijatel on uskumata laiad jalapöiad — sama laiad kui pikad — ja kaasatoodud saapad ei tahtnud kuidagi sobida.

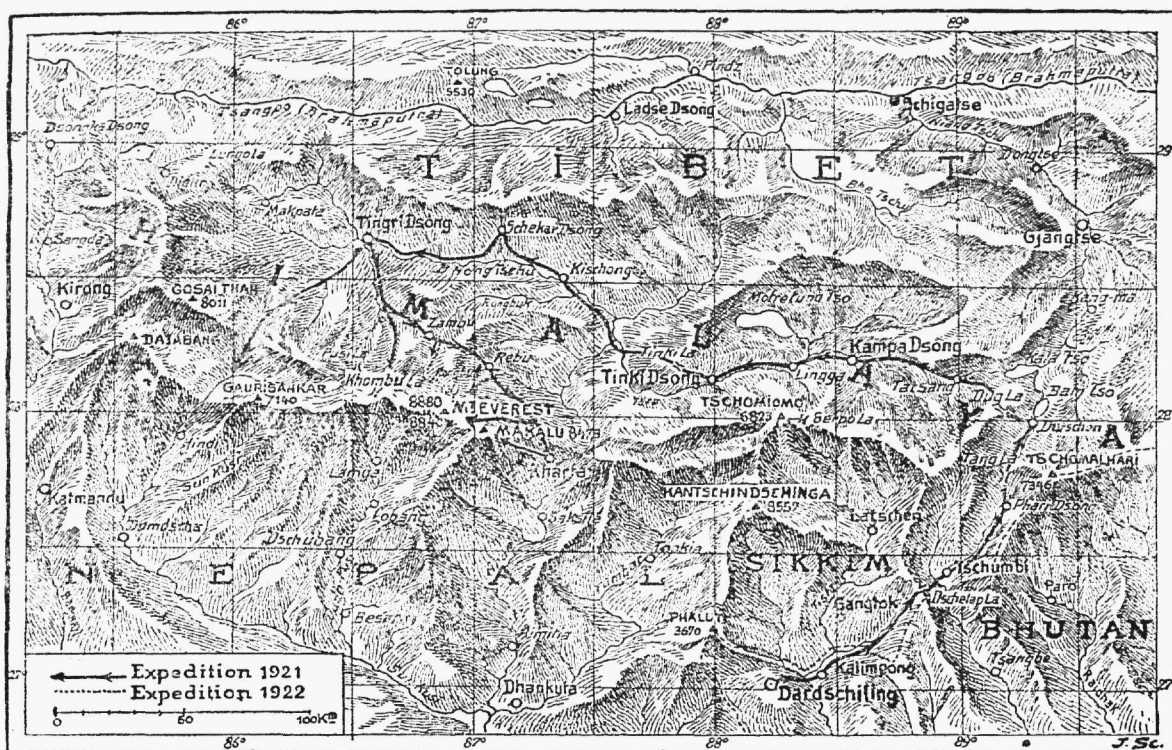
Aastal 1921, 18. ja 19. mail algas teekond kahes jaos, kumbki 50 hobueesli ja 20 kuliga. Dardshilingist pööras tee kõigepealt alla Tista orgu ja hakkas sealt Tiibeti piiri poole üles kerkima.

Nii rännati mäest üles, teisest alla, maha-voolava vihmaga, läbi Sikkimi edasi, kuni viimaks mõne vaevarikka päeva järele keris rada ikka kõrgemale ja kõrgemale, metsast välja elutule mägismaale ja viis lõpuks läbi Dshelap La (La-kaljuprao, piiripealse ülekäigukoha) Sikkimist Tiibeti.

Olgugi, et siit algab Tiibet, asub see koht ikkagi lõunapool peaaehelat, sest ülekäik viib ainult üle eesmägestiku ja tee langeb peagi kaunis järsult sügavasse orupõhja. Vaevalt üle piiri Tiibeti jõudnud, lahkub ka udu ja vihm ning jääb maha mägestiku harjale; helge päikesepaiste saadab siitpeale karavaani. Järsk ja kaljune teerada, aga rikkalikult palistatud lilledega viib sedapuhku alla Tshumbi orgu. Mida madalamale nad jõuavad, seda toredamaks ja kirjumaks muutub uuesti taimeelu. Kui nad veel tüürikese aja eest lumepiiril praegu õitsele puhkenud pääsusilmade vahelt olid läbi sammunud, hiilgavad siin juba jällegi toredad roosid, milledest levineb magus lõhn üle terve oru. Tshumbi org on ülirohkest viljakandev maakoht õnnelikkude inimestega. Eluhooned on siin hästi korras hoitud ja tuletavad meele Tiroomi maju. Isegi põldu harib sinne rahvas. See org kuulub õieti küll juba Tiibeti külge, aga ta on oma lõunamaalise viljarikkuse poolest veel tükk tõsisem lõunamaad. Peagi liigub teekäijate rong Phari poole, mööda pühast Tshomolhari'st, 7293 m. kõrgusest väravavahist päris Kõrgetiibeti sissekäigu juures.

Kavalate tiibetlaste väärnõuandel sammuti ringteed üle Tang La Kampa Dsong'i poole.

Siit peale keeras karavaan järsku läänepoole, et kavakindlalt igatsetud mäele, nii öelda, selja tagant kallale tungida. Üle mägismaa

Joonis 23. Himalaja pea-ahelik Gaurisankari ja Tshomalhari vahel 1921 ja 1922 a. ekspeditsiooni-teeedega.

lagendikkude ja ülekäigukohtade, mööda rabamülgastest ja külavaremetest tungisid nad ikka läänepoole. Seda läände viivat teed märgivad suured kaljukindlused vägevate piirikividega, mis siia ehitatud piki Tiibeti-Hiina lõunapiiri; nad ulatuvad uhkelt üle maakohtade ja neist saavad viimased oma lisanimetuse Dsong—kindlus. Need kindlused on — nagu Greeka templite sambadki — endise vägeva riigi Katai kadunud hiilgeaja tunnistajad, mis ehitati kaitsevalliks metsikult ülekeevale rahvastekatlale seal all — 4—5000 m. sügavamal — Indias. Mägismaa lagendikkudelt avanes sagedasti laialdane vaade lõunapoolsetele mäeahelikkudele. Metsloomi oli siin rikkalikult, nobedad ammon-lambad, arglikud goagasellid jooksid edasi-tagasi, väledad kiang-metseeilte parved kihutasid kõminal üle mägismaa rohtlaane. Terved read ja parved metsparte ja hanesid tõusid lendu teeäärsetest laugastest, kui mööda venis pikk reisijaterong.

Mõne päeva järel lähenesid nad läbi kuristiku Kampa Dsong'ile, lähemale eesmärgile. Sellel teekonnal jäid haigeks mitmed ekspeditsioonist osavõtjad ja nimelt kliima ning toiduainetete vahetuse tõttu; mõned neist õige raskelt, eriti aga dr. Kellas, keda tuli kanda, sest tagasipööramisest ei tahtnud ta kuulda. Mitu

aastat oli ta olnud Himalajas julgemaks mägede tungijaks, omandades sealjuures hulk teadmisi. Vaevalt keegi teine ta kaaslastest oli nii hästi ette valmistatud ja sedavõrd õigustatud mäeronijana sellest suurest teekonnast osa võtma. Ammust ajast saadik oli olnud ta uhkemaks unistuseks Mount Everest'ile ülestungimise plaan. Pole imeks panna, et ta ei tahtnud maha jääda, vaid — ehk küll teiste kandel — ikkagi oma igatsetud eesmärgi poole rühkis! Aga tükk maad enne Kampa Dsong'i, parajasti ühel ülekäigukohal — lõunaläänepoolses kauguses, üle mägismaa lagendiku kerksid silmapiirile lumest sätennavad Himalaja tipud — seal peatus ta süda igaveseks. Kampa Dsong'i lähedale künkale, mille imelikult kõrgele ehitatud kindlus ilmus peagi reisijate silme ette, sinna matsid nad ta. Tema hauakohast lendab pilk üle Himalaja aheliku, mahutab enesesse kolm hiiglamäge Sikkimis, millele tema esimesena üles tungis, ja ulatub suurepärase, tema nii palavalt igatsetud mägede mäeni.

Ka Reaburn jäi tõsiselt haigeks ja oli sunnitud tagasi pöörama lõunasse. Nii kaotas ekspeditsiooni mäeronijate salk korraga kaks meest.

Teinepool Kampa Dsong'i algas nüüd see sarnastele uurimistekondadele tundmatule

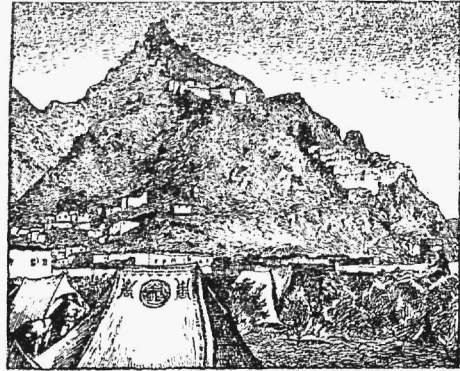
maale omane võlvus, sest Kampa Dsong'ist läänepoolse Tingri Maidan'i sihis ei olnud pääsnud veel ühegi eurooplase jalg. Läänepoolse edasi tungides, viis tee piki mööda soisest Jaruru orust, ikka 4—5000 m. üle India madalmaa. Siin elutsesid niisama kõiksugu metsloomad ja tüütavad sääseparved sumisesid päeval pilvedena karavaani ümber. Selle järele jõuti Tinki Dsong'i, mis oli kummaline kaljukindlus kloostrihoonetega kõrgel kaljuseinal, mille esisel lainetas suur järv. Selle lainetel kiikuvad haned ja pardid olid taltsad nagu kodulinnud; üks vanasti seal kord elanud Lama oli nad taltsaks õpetanud ja nende eest hoolitsenud. Suure kisa ja kaagutamisega tulid nad järvelt kuni inglaste laagritelkideni ega näinud inimesi sugugi kartvat.

Dshongpen (linnapea ja maakonna pealik). tõsine mongoolimees. toredas, rikkalikult tikitud Hiina riidest ülirkonnas, ratsutas inglastele siia vastu ja juhatas viimaseid eriti nende jaoks üleslöödud telkide juure. Pärast korraldati pidusöök tee ja maiustustega ning Tiibeti õllega, mida nimetatakse tshang: peale seda anti inglastele kingituseks 100 muna ja 4 lammast.

Igast äärest kokkuvoolanud tiibetlaste parved vahtisid inglasi pärani suil ja katsusid neid isegi sõrmedega. — Sammuti üle Jaruru oru kasvab siin 4—5000 m. kõrgusel, sest maapind on veerikas ja hästi haritud — ja varstigi jõuti Phari dshongpen'i ilusasse maamõisa. Peremees ise ratsutas inglastele vastu ja kostitas neid pärast Tiibeti klimpidega mingisuguse pipraleeme sees — iga mehe peale 15 tükki — nii et inglastel oli häda selle kõhutäie äramahutusega.

Teekond läks edasi üle tuisuliivase kõrbelagendiku. Karavaani jõudmisel lagendiku ääre, pääsis möllama vägev torm. Aga kui teejuhatajad seletasid, et tuul edasilikumist aina kergendab, siis jätkati teekonda, pärast seda kui reisijad end varustanud kaitseprillidega suu- ja ninarättidega jne.

Kõrbest läbi jõudes asuti laagrisse jõekaldale, sinna lähedusse, kus ühte voolavad Arun ehk Bong Tshu ja Putshung Tshu; sealt peale murravad need jõed oma tee ühiselt põiki läbi Himalaja kaljumüüri. Oli päike loojanenud ja tuul vaikinud, ilmus nähtavale kaugele üle pilvede, mis katsid alumist Arunorgu, kõrge ja imeilus mäehari — Tshomo-lungma, jumalanna maa ema. Bong Tshu jõekallast mööda jätkati reisi Tingri poole. Kolmepäevase teekäimise (P. I. 50) järele jõuti tähtsasse kohta Shekar Dsong'i, millest kõrgemale ulatub jällegi vana kindlus. Küla ja kloostriho-

Joonis 24. 1921. a. ekspeditsiooni laager Shekaris, Tiibetis. Mäe nõlvakul küla, klooster ja kindlus.

ned asuvad mäeveerul, järskudel kaljuterrassidel. Inglased läksid üles kloostrit vaatama. Ühes süngjas ruumis leidsid nad suure, umb. 15 m. kõrguse Buddha kuju ülekullatud näoga. Kaheksa imeliku välimusega kuju seisid templi ümber, nagu jumala vahid.

Elus-ime aga oli selle kloostri ülem ise. Kohalikud elanikud pidasid teda väga pühaks ja nimelt oma „uuesti lihaksaanud“ eelkäijaks. Juba 66 aastat viibis ta neis müürides ja kõik ümberkaudsed mungad ning tiibetlased austasid püha meest.

Lähedalseisjate nõuandel, aga pika kõheluse ja sinna-tänna kõikumise järel, lubas ta ennast viimaks päevapildistada. Ülisuure pidulikkuse ja igasuguse toredusega pandi talle ümber kuldsed brokaat-riided ja asetati ta suurepärase siideesriide ette. Sest tuli haruldane ja omapärane ülesvõte. Pilt muutus pärast väga väärtuslikeks asjaks, sest igal pool, kuhu inglased ilmusid, paluti neilt ülesvõtte äratrükki. Rahvas seadis pildi oma kodustesse altaritesse ja pühakujude laegastesse ning suitsetas ta ees suure pühalikkusega viirukit.

Kahe järgmise päevaga jõuti Tingri'sse, mis on suur küla ja tähtsam kauplemisturg laialdasel Tingri Maidani mägismaal lagendikul. Kõigepealt löödi sinna üles kesklaager, kust kavatseti ette võtta uurimiskäike lõunapoolsesse Tshomo-Lungma ümbrusesse. Niisugustel uurimiskäikudel tuli aga talitada täiesti iseisvalt, sest pärismaalastelt saadud andmed polnud sugugi usaldusväärilised.

Kuna kohuseteadlik ekspeditsiooni juhataja oberst Bury pealaagrist iärelsaatmisi korraldas ja kõiki üksikettevõtteid ette valmistas, töttas vähemaid uurijate ja mäeronijate salku ühtelugu siia-sinna mägedesse, alatasa kantud tungist: põhjani tundma õppida seda salapärast.

iaal enne nähtud maad. Nad võtsid sihi otse lõunasse. Khombu La poole. See suur kalju-pragu lahutab Tshomo-Lungma mägede rühma Gaurisankar'i omast. Bury käis üleval ja leidis ülekaigukoha olevat tublisti jäätunud; sellegipoolest võis tähele panna kaunis sündsat edasilikumise võimalust alla Nepali poole. Olgugi, et see pole hädaohuta, näib, et siit kevadel ka metshärgi teisele poole aetakse.

Tagasi jõudes põhjapoole, võeti ette pikem teekond läände, Pusi La ehk mäeroti-kaljukit-sastele, millest kergelt üle pääseb lõunapoolsesse Rongshar orgu. Ülemises osas kuulub see org veel Tiibetisse, pöörab aga lõunas Nepali poole. Sellesse ülemisse oru piirkonda pääseb aga vähema vaevaga Tiibetist kui Nepalist, kus jõgi vajub vahest ligipääsmatuksse kuristikudesse. Sellest tulebki, et Tiibeti piir ulatub sagedasti (mitte ainult siin kohal) üle peaharja lõunasse, kuigi ta üldiselt jälgib peaharja ja, nagu see nüüd kindlaks tehtud, läheb üle kõrgemate mäetippude.

Lõunas, oru kaldal seisab vana Gaurisankar, kelle lühike kuulsusjärk alanes peagi, sest ta ulatub „ainult“ 7144 meetrini. Kohapeal on ta nimi Tshomo-Tsering.

Nüüd aga Tshomo-Lungma põhjaveerule, tema pärisvalda. Reisijad jõudsid sinna üle Zambu küla. Jõukas külarahvas nimetab seal omaks 3000 metshärga. Seal algab Rongbuk'i org, mis ulatub otseteed mäeni ja jaguneb mitmekordselt jäätunud mägismaa orgudeks. Kõik need metsikult lainetavad Rongbuk'i jääliugustikkude voolud viivad üles Tshomo-Lungma jalale, nad valitsevad ta riigi põhjapoolist osa, nad veeretavad ta jäämassid orgudesse, kus need veeks sulavad ja vägeva jääliugustiku vooluna Arun'i poole ruttavad.

Ka inglasi kütkestas selle maastiku vägevus, kui nad oru põhja mööda kõrgemale sammusid. „Jumalanna“ tegi aga ülestungimise kaunis raskeks. Juba ülekaik gletsherijõest natuke maad teinepool Zambu't polnud lihtne. Teisel kaldal asub klooster Tshöbu ja ainult vilets jalgsild viib üle jõe. Kaasasoleva koorma pidid inimesed võtma oma kanda, kuna härjad aeti läbi jäistest voogudest.

Peagi valdas kõiki mäe ja oru võluvus, sest siin on tõsine muinasmaa, sarnase rahuga, nagu seda ei leidu vist küll kusagil maa peal, inimeste asupaikade piirides. See org on aima-mata määral metsik. Määratumad kaljurünkad langevad ülevalt lumisest maastikust sügavale alla kuni gletsherijõe metsikute voogudeni. Siis jälle laieneb org, avaneb nagu pühapaik, mille lähem vaatlemine üllatab vägevalt oma kohutav-metsiku ja saladusliku ligi-

pääsuga. See paik ongi tõepoolest püha; seda tundsid omal ajal tiibetlased orgu pühaks nimetades, seda tunnevad praegu iseäranis need mungad, kes elavad seal suures kloostri ja veelgi enam tunnevad seda sadanded üksiklased ja naised, kes siin üksinduses omi päevi mööda saadavad ja kelle eluasemeteks on väikesed hurtsikud ja kaljukongid. Kõiki neid on vallanud ja täidab maastiku suurus, üksinduse vaikus ja hiiglamäe põhjaveerude vägevus. „välisilma“ on nad peagi unustanud. Oru sügav rahu peegeldub kogu nende olemises ja tegutsemises, sest: ei seal tapeta ühtki looma, ei tungi sinna mingisugune vastik kära ega katkesta vaikus kohutav püssipauk. „Metsloomad“ on taltsad, loomuliku vagadusega lähenevad nad inimesele, kelle vaenulikkus loomust nad ei tunne. Metsikud mäestikulambad tulevad alla orgu ja üksiklased söödavad neid käest. Inglise võisid neid näha trobrikkondade viisi ainult paari meetri kauguselt. Loomad ei lasknud end millestki eksitada. Kaljutuvisid ja teisi orus elutsevaid linde söödeti peost!

Inglise ja nimelt eestkätt mäeronijad Mallory ja Bullock ühes kulidega pöörasid sellest orust järsult mäe poole. Samal ajal uurimistega peamisel Rongbuk-jääliugustikul (P. 1. 53) otseteed mäe põhjaseinteni tungiti ka üle suure lääne-Rongbuk-jääliugustiku ülespoole. Kuid kõik vaev oli asjata; järsud mäeküljed ja -seljandikud keelasid algusest peale igasuguse lähenemise. Seni kui mäeronijad viibisid Rongbuk'i orus, läks Bury hommikupoole üle Doya La Kharta sihis. See koht asub ülemise Areun'i ehk Tiibeti keeli Bong Tshu orus. Esiteks oli sealne rahvas väga arg ja tagasihoidlik; niipea kui reisijad end näitasid, olid külad otsekui välja surnud. Enamasti tulid aga elanikud varsti jälle tagasi. Monsun, mis siin juba oli möllama hakanud, tegi mäeronijate suuremad ettevõtted täiesti võimatuks. Ta tungib läbi Arun-oru üles, ulatub kuni Doya-kaljuülekaiguni, puistab selle lõunaküljele sademeid ja elustab seda õige kirju lillevaibaga, kuna ta põhjapoolne külg venib alla trööstitusse orgu täiesti lagedalt ja tühjalt.

Kharta Shigar'is võttis neid vastu dshongpen, kes oli lasknud üles lüüa reisijate jaoks ilusa telgi omas aias. Külake asub natuke maad sügavamal Kharta orus, mis on üks Arun'i kõrvalorg.

Reisi eesmärk — leida sündsat laagripaika mäe idapoolse külje uurimiseks — oli seega saavutatud. Kharta näis olevat selleks kõigiti kohane. Vahepeal oli aga igalpool valitsema pääsnud monsuntuul raskete, veest nõretavate

pilvedega. Rasked vihmavalangud järgnesid üksteisele, nagu veekukumine koselt. Ojad paisusid laiaks, „teed“ muutusid põhjatuiks ja meeste tagasimineking Tingri Maidan'i oli ülivaevaline.

Ka Tingri's oli ilm muutunud sama halvaks: marused kõuehood kohisesid ööseti üle mägismaa ja halvastasid kõiki ettevõtteid. Et aga mehed kõigest hoolimata peaaegu vahetpidamata teel olid, kaasa tuues rikkalikke kogusid, on tunnistuseks nende ülisuurest teovõimest.

Uurimised põhjas ja läänes jõudsid lõpule ja nüüd otsustati rännata Khartaorgu. Ka seal, „ainult“ 4000 m. kõrgusel, haljendasid igalpool odra ja hernepõllud. Nad üürisid külas suure aiaga maja ja löid sinna üles omad telgid. Just nende laagripaiga all voolas siin kohal kõrgeltlainetav Arun, tormates suure kohinaga vägeva kuristiku poole, mis algab vähe maad allpool ja mille kitsast kammitsast ta kukub metsikul mürinal alla — ümmarguselt 1500 m. — ja seda umb. 30 km. pikkusel teel! Reisijate pilkudele avanes Kharta orust haruldane ilmataoduslik nähtus. Päev-päevalt tõusid Arunoru lõunasügavustest üles monsun'i pilved ja lahkusid otse piinliku täpipealsusega madalamal orus, natuke maad allpool laagripaika; nii et, kui Khartas paistis päike, siis all orus, tükk maad eemal jootsid maapinda vägevad vihmasaod. Et monsun'i piir oli püsinud

Joonis 26. Tshomo-Lungma tippipaistab pilvede tagant. All jäälingustikud.

Joonis 25. Rongbuki org. Pilg Mount Everesti põhjapoolsele nõlvakule.

siin juba ammugi, aastaastalt, seda näitas selgesti ka metsakasv, nimelt kuused ja kased, mis edenesid lopsakalt karvapealse täpsusega kuni vihmapiirini, kuna nad aga teinestpool seda piiri kadusid otsekui nõiduse väel. Kuid ka ülevalpool resijate peatuspaika — ülemises Arun'i orus — kogunesid põhjast pilved ja puistasid sinna maha omad veetagavarad. Inglased aga istusid päikesepaistel, kahe vihmaseina vahel ja septsesid uusi plaane, kuidas jõuda lähemale oma suure eesmärgi hommikupoolsele küljele.

Selleks oli kaks „teed“, Kharta org ja Kama org, mõlemad pööravad Arun'ist läände, Tshomo-Lungma-mäerühma poole. Lõunapoolne Kama org uuriti läbi kõigepealt. Kharta orust jõuti sinna üle Langma La ja astuti jällegi päris muinasvalda. See on Himalaja mägismaa org, mis oma hoogsa ehitusviisi ja üksikasjalise suure iluga lööb üle kõik, mis seni iial nähtud.

Üks vägev kaljune näitesein teise järel tõuseb võimsal hool üles taeva poole ja iga järgmine on teisest veelgi vägevam. Nende kaljusammaste ja taevast kandvate tugede vahel ripnevad lainetavad jääliugustikud, mõned metsikult tükeldatud jäisteks varrasteks ja tornideks, teised — omas järsus languses alt äkki õõnsaks võlvidud, nii et peaaegu vahetpidamata

mata langevad kõuemürinal alla määratumad jäämäed, igalepoole hävitust pildudes oma vihisivate jääkampade ja -kildudega.

Mida kõrgemale üles, seda enam võtab võimust külm igavene jää. Gletsherite massid, mis tungivad igast kõrvalorust, voolavad maha kõikidelt veerudelt, ühinevad ülepääsmatuks takistuseks ja ainuüksi järsud, taevakõrguste harjade sambad, kõige ees Tshomo-Lungma, tõusevad poolringis korraldatult sügavusest. Ta hommikupoolne läikiv külg aga kerkib kõige kõrgemaks jääga ülevalatud tipuks. Üksteise kõrval haigutavad ning ähvardavad jääliugustikud veerevad ja kukuvad alla ning voolavad ühiselt, tehes mitmeid käänakuid, Kangshung-gletsheri nime all hommikupoolse — lilledele riiki. Jah, nii see on, jäiseid gletsherite päid ehib ilusamate kuuskede ja kaskede haljas pärg! Õilmerikkad karjasmaad ulatuvad kirjude vaipadena kuni jääni; iga seltsi ja

värvi enzianid lokkavad seal ja nende õiekarikate sina kumab võidu jäiste kuristikku sine pimedusega. Aga sügisel, kui jõudis kätte inglaste lahkumispäev sellest orust, kuhu nad ikka ja jälle tagasi tulid, siis olid saared ja berberitsid enestele selga tõmmanud tulipunased rüüd, metsroosid olid end ehtinud purpuriga ning kased ja pajud heleda kullaga ja kõik nad seisid tihedas pimedas metsas põliste hiigla-kuuskede vahel, nagu põlema süüdatud ohvrituled ja lõkendavad leegid — „kõige heldema jumalanna maa ema“ auks.

Aga veel üks mäeime seisab lõunas Kama oru kohal, see on Makalu. Ta kõrgus ulatub 8470 m. ja ta ülivägev kuju lööb oma vormide ilu poolest üle isegi Tshomo-Lungma. Tema veerud on siit küljest niivõrd järsud, et lumi sinna vaevalt püsima jääb. Aga ka oru põhjast valitseb ta üle kõige, sirutades omi musti kalju-sambaid ühes joones 3350 m. kõrguseni.

(Järgneb.)

PISARATEINGEL.

AMEERIKA KIRJANIKU VALT. VHIITMANI JÄRELE.

Kõrgel, kõrgel ilmaruumis hõljus ingel Alza.

Tema ei ole ülem vaimude seas, kes taevas tegevuses. Ka ei ole ta suurtele tegudele määratud: ilmade saatuste ega ka inimsugude omade juhtimisele. Siiski, kui oleks kadedusel võimalus iluduse esitajate keskele asuda, ihaldaks nii mõnigi Alza asemel olla.

On miljone ja miljone nägematuid silmi, kes maad valvavad. Igal valguselapsel on oma eriline ülesanne.

Alza on üks pisarate inglitest.

Oli kord inimene, kelle otsal seisis süüteo kainimärk. See inimene oli tapnud oma venna. Nüüd lamas ta ahelates ja ootas koledat päeva, mil tegu, millega ta oli eksinud, tema enese kallal korda saadeti.

Varjuliste hingede inimesed! Olevused, kellest ilm tagasi tõmbub ja kelle elukoht seaduse tarviliku valjuse tõttu on pime kong ja raske, rusuv vangihoone — ei või olla teisiti, kui et teis aegajalt tõusevad mõtted headuse ilust ja roojastamatu hinge armastusest! Sest kui meie vaatame ilma ja uurime seda, mis seal näha, tunneme meie, et iga inimese südames elab salapärane sund, mis teda tema enese pärast juhhib armastusele hea vastu. See ei sure iial. Ka ei suudeta teda kunagi täiesti lämmatada. Teda võib süüteo tormide ja piksepilvede läbi tumestada — pilved hõljuvad jällegi edasi ja hiilgab uuesti. Mõrtsukad ja var-

gad ja jultunud kurjategijad ei ole suutnud seda jõudu surmata.

Juhtus, et vangisoleva vennatäpja süda andus imelikkudele piltidele, vanale ja ammuunustatud õpetusele taevast, heldusest ja armastusest ja puhas headus hõljus õõtsudes tema mälestuses, kui õrnad merililled rahutu mere rinnal. Talle tuli meele ta vend, kui ta oli veel poisike; kuidas nad suvipäevadel üksteisega mängisid ja hiljem, kui nad väsinuina üksteise kaenlas muretult uinusid. Oo, suurte Seaduste Isand! Võiksid Sa ometi aastaid tagasi veeretada ja selle eksinud olevuse lapsena tema venna kõrvale asetada! Need olid kurjategija ähmased soovid.

Ja siis, kui kahjatsus ja palve tema hingest tungisid, vajus ta undigatsedes põrandale ja tema silmalauale nõrgus pisar.

Kahjatsus ja palve temalt! Missugust lootust võib anda soovidele, mis nii ebapuhtas allikas sündinud?

Siiski: Vaim, kes iialgi ei maga, kuulis selle määratud hinge soovi ja oli nõus temale kohe vastust andma.

Kui Alza Kõigevägevama soovi oma südames tundis — temale sai see samal silmapilgul teada — poolitas ta väledate tiibadega õhuriiki ja ruttas oma trööstiv-virgutavat ülesannet täitma. Ta lendas maa poole ja nägi sügaval, sügaval enese all mägesid, linnu, meresid ja looklevaid

metsti. Mõõtmatul tel lagendikkudel, millest ta läbi lendas, hiilgasid igavesti lugematud — ilmad, keerledes, ringledes ja igavesti liikudes.

Lühikese aja järele nägi vaim seda linna, mis ta siht ja liginedes hõljus ta tema kohal.

Suur linn lamas pimedusse mähitult ja tema paljud tuhanded elanikud uinusid.

Parajasti kui ta, sõnakuulelik käsule, sellele kohale ligines, kus mõrtsukas lamas, puutus ta ühe omataolisega kokku, kes just oma tiibu sirutas, et maapinnalt tõusta.

„Oo, Vaim,“ hüüdis Alza, „missugune kurb koht!“

„Ma nõrken, kui ma neid süüteokohti vaatan,“ vastas teine. „Vaata seda tänavat paremal pool.“

Ta näitas sinna ja Alza nägi pöördudes inimestega täidetud tuba, kellest mõned meeletud joobumusega, teised teotusi rääkivad, kire ohvrid ja kõigi pühaduste irvitajad.

„Oo, vend,“ ütles pisarateingel, „ärgem laskem omi silmi sellest vaatest pimestada! Täitkem omi ülesandeid, mis meile kohuseks tehtud! Missugune on sinu?“

„Vaata,“ vastas Vaim.

Ja siis alles märkas Alza esimest korda, et läheduses veel kolmas elav olevus asus. Tagasihoidlikult ja häbelikult seisis nende ees ühe praegusurnud tütarlapse hing. Ja ilma tema saatjalt küsimata nägi Alza, et Vaim välja saadetud oli, et võõrast läbi sfääride tumedate keerude juhtida. Ta suudles uuestisündinut otsaesisele ja ütles.

„Ole julge! Elage hästi mõlemad!“

Hing ja tema juht kadusid lõpmatusse ja Alza astus vangikongi.

Siin asus, nagu hõljuv hingus, pisarateingel magava inimese ümber. Sellel muutus unenägemises öö päevaks ja päev ööks.

Esiti tundis ta kui värinat eneses. Sest kui üks olevus puhtusemaalt halbuse halatsemisväärikkusele ligineb, annab ta oma ligiolekust teada aimdusrikka valuga. Veel lühike aeg — ja puhtuse vaim saadab kaastundlikke pilke aimdusetu vennatapja peale.

Alza mäletas, kuigi ta seda ei mõistnud, et elu suure saladuses Äramõõtmatu poolt oli määratud, et patt ja õiglusetus püsima peavad. Ja ingel teadis ka, et inimene kõige pimeduse ja pilvede peale vaatamata tema ümber, mitte äratõugatud ei ole, ka mitte nende vürstide poolt, kes Valguse trooni kõige lähedamas ringis ümbritsevad.

Vang magas. Ta juuks, karm ja kasimatusest sasis, ripnes salkudes kaelale. Üks käsi

oli pea all ja teine otse välja sirutatud. Pikad, korralikud hingetõmbed tulid ta huultelt.

Ta uinus rahulikult. Nii uinuvad öised sulatisahjude tuled, ilma et kustuksid, rahulikult edasi, kui nõgised kütjad neid üles ei õhuta. Võib olla nägi ta und ilmsüütusest. Uinu, uinu väljatõugatu! Pea ilmub tõelikkus, karm küllalt, et sind soovima panna, et need unepildid kestaksid ja et sa iial poleks ärganud.

Oo, ei ole hea külmalt ja kaastundmatult halva peale vaadata, mida meie kaasinimesed korda saatnud. See süüdlane, see vang veremärkidega kätel — kes võib teada, missuguseid pehmeid vabandusi leidub süü jaoks? Kes võib ütelda, et see mitte ei olnud ettemääramine, mis teda au teelt kõrvale meelitas, et see ei olnud kurja seeme, mis teiste poolt varajastes aastates tema hinge istutatud? Kes võib ütelda, et ta juba nii kasvatatud ei ole, et tõesti imestamisväärne oleks, kui temal meheks sirgused pole kalduvust kurjale. Kes tohiks julgeda visata esimest kivi? Inimese süda on valgustatud tempel, kuid tema Ehitaja on heaks arvanud, et tema, nagu iga vana Juudi tempel, oleks osalt turuks mustale ärile ja kohaks ebakasinatetele asjadele. Peidetud raamatutes on usku mapanevalt märgitud, kuidas see üks osa vägevast ja ilusast kokkukõlast on; — meie silmad on aga surelikud ja neid katab loor.

Pisarateingel kummardus vangimõistetud pea kohale. Üks silmapilk — ja ta tõusis ja näis tahtvat ära lennata kui see, kes täitnud oma soovi.

Miks aga laotub see sõbralik ilme nagu naeratus üle uinuja näo?

Tema pea kohal pimeduses viibivad ikka veel Alza hellad tiivad. Sureliku kohal heljudes painutab Vaim oma valge kaela ja tema nägu ümbritsevad lokid, mis nagu kullane pilv teda raamivad. Oma ilusaid patse tagasi lükates sirutab ta oma käed, tõstab oma suured silmad taeva poole ja räägib tasa keeles, mis valguse esitajate hulgas tarvitusel:

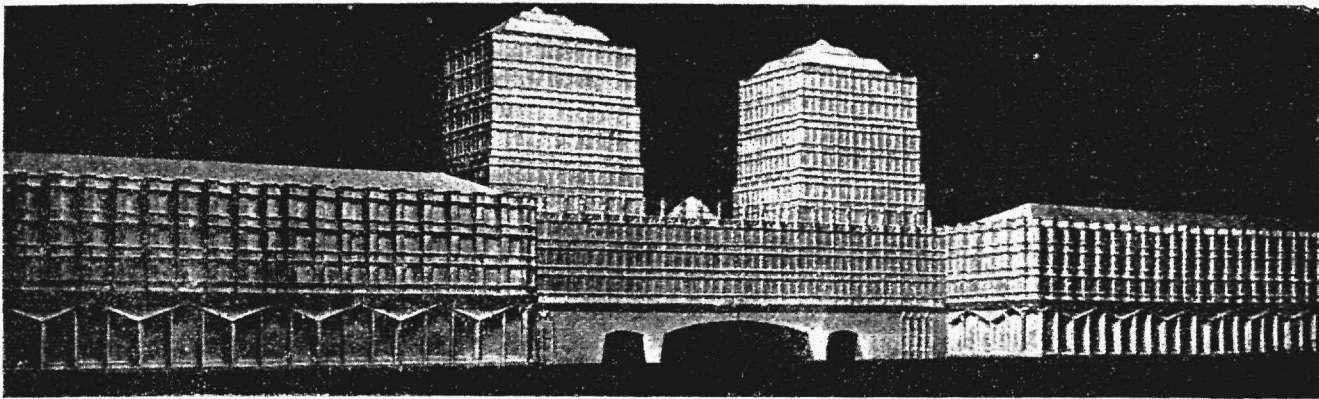
„Ma tulen. Halastuse ja armastuse vaimud, Kõigevägevama äravalitud lapsed, kelle rõõmus ülesanne on kirjutada adamandist sulgedega hõbedastele lehtedele asju, mis, kui neid viimase päeval arvestatakse ja kaalutakse, kõige halva kaalu kustutavad, — teie tubasid otsin ma.“

Ja pisarateingel lahkus.

Ja tuhanded eeterlised olevused kaugelt ja lähedalt vastasid samas keeles, milles Alza rääkis:

„Ilus on kõige Looja silmale näha selle nägu, kes avab kahjatsejale värava!“

Moodsa maja mudel.

See maja kavatsetakse Saksamaal Darmstadtis kontorite ja hotelli jaoks ehitada.

LORD NELSONI VIIMANE ARMASTUS.

H. SCHUHMACHERI AJALOOLINE ROMAAN.

Tõlkinud E. J.

„Ta on üks nendest, kes madrust loomaks peavad!...“

Pärast ülekuulamisel öeldi mulle, ma olevat tema mõõga pooleks murdnud. Alles viimisel silmapilgul oli sir John selle mu käte vahelt ära kiskunud... Jah, oli palju rahulolematusi laeval, mäss hõljus õhus. Nad tahtsid mind eeskujuks seada, mind surma mõista. Nel oli ainus, kes vastu rääkis. Teistel oli aga rohkem võimu. Nõnda jutustas mulle pärast proua. Nelsi proua!“

Tom peatus. Läige läks üle tema näo. Kirjutuslaua poole vaadates, pani ta harrastuses käed risti.

Enesest jälgis Emma tema pilku. Kirjutuslaual seisis kellegi naise pilt, ilusa midagi ütleva näoga, naeratus suu ümber.

Emma vaatles seda kaua.

„See on mrs. Nelson?“ küsis ta siis ümber pöörates. „Josiahi ema?“

Ta oli pettunud. Teisena oli ta Nelsoni va...

Ta oli pettunud... (The text continues with a very faint and partially illegible transcription of the original Estonian text.)

minu au. Pidid Nelsi vaenlased talle ette heitma, et ta oma madrused mässule kasvatab? Siis kõnelesin temale, kuidas teiega, minuga ja sir Johniga lugu oli. Kõik. Ja et teie valmis olite halvaks muutuma. Et teie heateo korda olite saatnud.“ Ta peatus. Tume puna tõusis näkku. „Tol korral uskusin veel, et see heategu oli. Siis ei olnud mr. Greville veel minuga kõnelenud.“

„Ja mrs. Nelson, Tom? Mis tema ütles? Mis tema tegi?“

„Ta nuttis väikse Amy üle ja imestas. Oli täis viha sir Johni vastu. Läks Neli juure, jutustas temale kõik. Ja Nel... Sankt Georgi risti all pole ühtki kapteni, kes seda lihtsa madruse eest oleks teinud! Ta sõitis Londoni, läks meriväe asjade peavalitsusse. Ja kui ta sealt tühjalts ära saadeti, kuninga juure. Mr. Pitt toetas teda. Nad seisid minu eest, vabastasid mu.“ Tom tõusis püsti, vaatas Emma

... (The text continues with a very faint and partially illegible transcription of the original Estonian text.)

... (The text continues with a very faint and partially illegible transcription of the original Estonian text.)

... (The text continues with a very faint and partially illegible transcription of the original Estonian text.)

... (The text continues with a very faint and partially illegible transcription of the original Estonian text.)

... (The text continues with a very faint and partially illegible transcription of the original Estonian text.)

RATSEPAÄRI M. ANDREESEN

TALLINN, RATASKAEVU T. 14-4. KÖNETR. 17-54

Teatan oma austatud tellijatele, et olen saanud
VEEL suurema partii SUVEÜLIKONNA- ja
PALITURIIDEID.

AUSTUSEGA M. ANDREESEN.

Teie, kelle huultelt varem ühtki valesõna ei libisenud!“

„Enne!“

Põlastades kukkus Emma naerma. Ajas Tomi välja, tumeda vihailmega näos.

Viies peatükk.

Josiah meeldis Emmale väga.

Ta oli vaevalt viieteistkümne-aastane, kuid tema olekus peitus juba midagi mehelikku. Kui ta ärritus, muutusid tema suured hallid silmad peaaegu mustiks, noored liikmed pingutusid, näo pehme ovaal tarretus. Ta oli väga ilus, täis suikuvat kirge.

Emma vastu oli ta esiti häbelik ja kohmetu. Aga teel Palazzo Sessa'sse, kui ta temaga üksi vankris istus, läks ta elavamaks, usaldavamaks. Tema huvide kohaselt küsis Emma, kuis tal elu „Agamemnonil“ läheb, kuis talle teenistus alamohvitserina meeldib ja mis isa teeb. Nüüd lõi Josiah lõkkele. Ei väsinud väikseid juhtumisi kapteni elust jutustamast, mis Nelsoni iseloomu, kohusetruudust ja südameheadust paljastasid.

Õnnelik isa, kes oli oma pojale mehe ideaaliks!

Miski nagu lein hiilis Emmasse. Ka temal oli laps. Oli kord unistanud temast head inimest kasvatada, kellel ei peaks ema puudusi olema. Kolmteist aastat oli nüüd väike Emma vana. Tundis vaevalt oma ema. Polnud isa nime iialgi kuulnud. Elas Inglismaa varjulises nurgas vale nime all. Võõrastelt võttis ta armastuse vastu. Armastuse, mis oli petetud raha eest...

Pisarad tungisid Emma silmi. Kuumale isemisele tundele andudes kummardus ta ettepoole, võttis poisi pea oma käte vahele, tahtis suudelda noori, värskeid huuli. Kui ta aga tema heitunud silmade arglikku pilku nägi, tõmbus ta tagasi.

Kuna poisikesele põletav puna põskedesse tõusis...

Alles õhtul hilja tuli Emma oma magamistuppa ja vajus ukse kõrvale diivanile. Surmani

väsinud tundis ta enese olevat. Nagu oleks ta kogu päeva rasket tööd teinud.

Aga mis oli ta siis õieti üle elanud, et tema närvid enam vastu ei pidanud? Üks laev oli tulnud, üht noorussõpra oli ta näinud, paar inimest tundma õppinud...

Peale õhtusööki oli Nelson oma naisest ja isast jutustanud. Opetaja majas Burnhame-Thorpes oli ta viimastel aastatel elanud. Viha alla sattunule ei olnud meriasjade peavalitsus enam laeva juhatust usaldanud. Põllumeheks oli ta hakanud, isa põldusid harinud, naabritega jahil käinud, raamatuid uurinud ja Josiaht kasvatanud.

Pehmesse tooli poetult oli Emma Nelsoni lihtsaid sõnu kuulatanud, tema hääle pehmet kõla. Tundide kaupa oleks ta võinud nõnda lebada, kus õitsevate põldude lõhnad tema ümber näisid hõljuvat. Vastu tahtmist oli ta sir Villiami palvet täitnud ja külalisele üht oma kodulauludest laulnud. Aga kui kandle esimesed akkordid tema käte all kõlasid, oli miski nagu viha teda täitnud. Ühe neist keltide rahvalauludest oli ta alustanud, mida Valesis aastasadandete peale vaatamata ära ei unustatud. Metsikud read kaugetest merisõitudest, vägi-valdsest õnnest ja kangelaslikust surmast...

Lõikavaks vastandiks Nelsoni pehme talu-idiüllil kujutlusele oli Emma neid vanu uhkeid viise laulnud. Ta näis enesele mõne legendi metsaneitsina, kes oma kallimat mõõga ning kilbiga varustas ja piitsutavas kõnes tormi ning võitlussurma saatis.

Oli Nelson teda mõistnud?

Tema silmad olid hõõguma hakanud, käed rusikasse tõmbunud, nagu tahaksid nad mõõgast kinni haarata...

Ja nüüd lebas ta väsinuna, jõuetuna, mannetuna. Kuulatas iga häälightsust, mis kerkis avaras öises majas. Ootas rauga hiilivaid samme...

Sir Villiam oli tahtnud ise külalist tema tubadesse juhatada. Eel oli käinud teener põleva küünlaga. Kui aga Emma sir Villiamile head ööd soovida tahtis ja talle harilikul viisil suudlemiseks otsa ulatas, oli tema vastu hakanud.

„Ma tulen veel sinu juure! Sa tead, meil on midagi läbi rääkida. Pitti kirja üle.“

Naeratades oli ta sealjuures Nelsonile otsa vaadanud, isegi teenrile silmi pilgutanud. Halp, oma naise iluga hoopleja mees.

Häbelikult oli Nelson pea kõrvale pööranud ja Emma käe tähelpanemata jätnud, mille oli jumalagajätteks välja sirutanud...

Oli ta maganud?

Ehmunult kargas ta püsti, kui hele valgus ta silmi tabas. Põlev küünal käes, astus sir Villiam tuppa.

Hoolikalt sules ta ukse, pani küünla lauale ja istus Emma kõrvale diivanile.

„Sa olid täna õhtul väga ilus. Ülidramaatiline olek läheb sulle. Jälle uus tõmbetükk. Sa pead ta aga veel paremini välja töötama. Siis on ta väga mõjurikas.“

Tema hääl iletas Emmat.

„Sa arvad, et olen Nelsonile midagi ette mänginud?“

„Mitte? Tundud sa omale tõesti kangelasena? Ma hoiatan sind. See ei sobi meie kainele, selgele aastasajale. Olgu, oli see mängitud või mitte, mõju oli sel siiski. Nelson nimetas sind Orleani neitsiks, kes kogu rahvast vaimustada suudaks.“ Ta kihistas naerda. „Lapsik inimene! Nägid kui häbelikuks ta läks, kui sulle oma külaskäiku teatasin? Ta näib imelikku abielu elavat, et ta veel sarnaste asjade üle punastab. Noh, meie Neapelis võõrdub ta sellest pea. Mulle oleks aga väga armas, kui see sinu läbi ei sünniks!“

Ühe tõukega oli Emma püsti.

„Minu läbi?“

„Mitte nii meeletu, laps! Ma ei mõtle midagi halba. Sa ütlesid ju ise, et väga rõõmus oleksid, kui kõikide siinsete tuulispeade hulgas kord üht meest kohtaksid. Siinjuures minu tänu väikse ilusa rumaluse eest, mida juhuslikult minu aadressile kirjutasid. Mul poleks ka midagi pisukese romantilise elamuse vastu. See noorendab naist, mis mehele ainult meelepärast võib olla. Aga seekord palun sellest siiski loobuda. Ma ei taha oma tuleviku lootusi rikkuda lasta.“

Moritz Conradi, endine Vene ohvitser, kes Lausanne kongr. osavõtja Vene nõuk. esitaja Vorovski maha laskis.

Saksa suurtööstur Krupp v. Bohlen,

kes ässitamise ja vastupaneku pärast Prantsuse kohtu poolt 15 a. vangi ja 100 miljoni marka trahvi maksuma mõisteti. Sakslased tõstavad tema süüdlaseks mõistmise pärast suurt kära, teevad v. Bohlenist vaga kannataja ja nimetavad Prantsuse kohtu otsust „häbiteoks“. Kui aga Saksa okkupatsiooni-võimud siin olles Eesti tegelasi ilma kohtuta poole aasta kaupa vangis pidasid, siis oli sakslaste arvates asi kõigiti korras.

Lõikavalt hakkas Emma naerma.

„Armukade?“

Sir Villiam raputas pead.

„Ainult poliitiliselt. Kas ma sulle ei kirjutanud, et Maria Carolina pävakangelasesse armus? Oh Jumal, tal on ikka halb maitse! Aga mulle on see õnneks. Ma kartsin alati, et ta kellegi Neapeli patrioodi vastu huvitust hakkab tundma, kes meid inglasi põrgu põhja manab. Kui ta aga vahvast laevakaptenist Nelsonist unistab, minu ilusat ladyt kummardab, meie tubli Actoni nõu kuuleb, kes jällegi viisakalt kõrvale hoidvalt Hamiltonilt teateid saab — ma arvan, Pitt peaks rahul olema. Aga see kõik võib ainult siis hästi õnnestuda, kui minu romantiline Emma Itaalia päästjat oma poole ei võrguta. Emma kui sõber kahjateks seda ise, mida Emma kui kaasvõitleja kurja on teinud. Ka näib meie merelsõitja Odysseus veidi sarnaste katastroofide poole kalduvat. Ega temagi laevaõnnetuseta Scylla ja Charybdise vahelt läbi ei pääseks. Kui üherahvuslastel on aga meie kohus, teda ohtudest päästa!“

Sir Villiam vaikis, mõõtes oma lünge, säten-dava pilguga Emma nägu, noogutas oma ette pead ja hõõrus kihistades oma pikki kuiveta-nud sõrmi.

.... siiski ei ole paremaid paberosse kui

„Fru-Fru!“

Emma oli uuesti diivanile vajunud. Uuesti valdas teda nõrgestav väsimus.

„On see kõik, mis sul minule on ütelda?“ küsis ta silmi suledes. „Siis palun sind ära minna. Ma ei suuda sind enam kuulutada.“

Sir Villiam nihutus temale lähemale. „Siis pean ma kirja Pittile saatma?“

Emma tuksatas, langes jälle tagasi. Sun- dimata tuli uni talle peale.

„Tee mis tahad!“ sosistas ta. „Mis läheb minule Maria Carolina korda!“

Midagi krabises. Vaevaga avas Emma silmi ja nägi, kuidas vanamees üht paberit öö- kuuest välja tõmbas.

„Aga täna hommikul... Sa tegid omale etteheiteid... Kui sa armas olla tahaksid... meie võiksimme selle küünla juures ära põle- tada!“

Emma silmad vajusid jälle kinni. Tumedalt nagu kuskilt kaugusest, tungis hää tema juure. Kõik tema mõtted hajusid laiali. Nagu seebi- mullid, millest midagi järele ei jäänud.

Tuli uni, tuli mugav pime, tuli unustus...

Oi, see kisa!...

Kas ei olnud see Josiah hää!?

Nelson ei vaadanud tagasi. Tugevalt hoi- dis ta teda kättpidi. Läks temaga läbi mäs- sava torni ranna poole. Ääretult võlvus silla hall joon üle vahutava voo...

Ah, ja tema jalad põlesid, põlved nõtkusid...

Oli see kuupaiste, mis tema suletud laodest läbi tungis?

Lootsikus sõitsid nad üle kuusätendava mere, läbi sõnatu öö...

Pehme oli Nelsoni hää!... kuumalt vaata- sid tema silmad... magusalt oskas suudelda tema suu...

Sir Villiam...?

Ta kustutas küünla. Ringi oli kõik pime...

Hambaid kiristades hakkas Emma temale vastu. Vajus jälle tagasi. Jõuetuna, abituna...

Kuues peatükk.

Nelson polnud Itaaliat veel näinud. Kõik oli merimehele, kes peaaegu terve oma elu lai-

nete turjal veetnud, siin tundmatu: maa, rah- vas, eluviis. Nagu vanaaja germaanlaste bar- baar, kes põhjamatstest lõuna poole tungis, nägi ta imestades uut, ilusamat ilma enda jalge ees laotuvat, kus kiirgas päike soojemalt ja ki- rendasid värvid heredamalt.

Sir Villiam võis temale ainult vähe anduda: poliitika röövis temalt kogu aja. Nõnda jäi Emma Nelsonile saatjaks.

Imelik, et sir Villiam teda ise selleks sun- dis! Kas ta enam selle peale ei mõtelnud, mis ta Maria Carolina poolehoidust Nelsoni vastu kõneles? Või oli see ainult selleks, et Emmat proovi peale panna? Maria Carolina ei näi- danud vähematki, millest oleks võinud lugeda tema huvi Inglise kapteni vastu. Ta kutsus teda küll sagedasti oma juure külla, andis talle kõige auväärsema koja laua ääres oma kõr- vale, käskis San Carlo teatris tema auks pi- duõhtu korraldada. Kuid kõike seda võidi ka ainult selle riigi huvides teha, mida ta esitas.

Õnnelikud olid Emmale päevad, kus ta Nel- soni, Josiah' ja Tom Kiddiga linnas ja selle lähemas ümbruskonnas lensis. Kaugemaid väl- jasõite ei lubanud Nelsoni kohusetunne. Oota- matu teade võis teda äkki ära kutsuda; alati pidi „Agomemnon“ sõiduvalmis olema.

Kui Emma Neapelit esimest korda oli näi- nud, oli tema hing täis kartust ja muret tule- viku pärast, täis kannatust, vihkamist ja võit- lust. Mis oli temale siis Neapel ja taevani ülistatud Itaalia paradiisi ilu?

Sir Villiam oli temale küll kõik näidanud ja seletanud, kuid sügavamaid tundeid see tem- mas ei äratanud. Ilma väiksematki jälge hin- gesse jätmata, oli kõik talle ainult meele jää- nud.

Aga nüüd?...

Tuli noorus uuesti tagasi? Sellel maal, kus kõik igavene noorus, igavene ilu? Sellelt me- helt, kelle hinges nii palju vaimustusjõudu, mil- lega ta isegi oma elavat poega häbistas?

Ah, nad sarnanesid üksteisele, Nelson ja Emma! Kunagi ei olnud nad seni täiesti noored olnud. Nelson — üles kasvanud kar- mides merimehe oludes, iga väikse edusammu eest võideldes. Emma — vaesusest targanud, häbi ja alandust kannatades, omale tee kõrge- male rajanud...

Tallinna Jahtklubi tänavu-aastane liputõstmine.

Foto Vannas.

Esimeses reas pahemalt poolt paremale poole: 1) Riigivanem J. Kukk. 2) Teedeminister K. Ipsberg. 3) Kaubandus- ja tööstusminister G. Vestel. 4) Siseminister K. Einbund ja 5) Jahtklubi esimees A. Peet.

Ime, kuis nad üksteist mõistsid! Nagu mõtleksid nad ühesuguseid mõtteid, nagu tunneksid nad ühesugust vaimustust kõige ilu üle, mis neile avanes.

Kõrvuti sammudes, süüvisid nad kuldvoogudesse, pesid oma südamed rõõmsaks, oma hinged nooreks...

Nelson oli omale Neapeli Rooma sarnasena ette kujutanud. Emma näitas talle, et see sootu teine oli, hoopis omaette ilm.

Nad ei astunud mitte Caesari langenud varremetel, siin ei olnud ükski Michel Angelo imechitust püstitanud, ühegi paavsti võim metallkivist lossisid ega marmormaju ehitanud, ei olnud siia merde Veneetsia kulda muulideks visatud. Kadunud oli minevik; võim oli ainult olevikul. Hellalt ümardatud tornid tõusid kiirgavate kuplite asemel üles, gooti kaljunõelad

marmorist sammaste asemel. Vastupanemata kiskus igavesti loov loodus takistavaid aהלaid, ega sallinud kusagil kunstniku kätt.

Ja nagu loodus, nõnda ka rahvas. Külluse ja ilu merde vajununa elas ta ainult oleviku joovastustele. Kasvas jõudsasti ja takistamata, nagu Posilippi viinamarjad. Uppus Itaalia igaveses neitsilises ihus, nagu Rooma elanikud Itaalia surematus hinges.

Sageli lahkusid nad juba aotõusul Palazzo Sessa'st, segunesid Toledo, Largo del Castello, Chiaja ja püha Lucia ranna kirendavasse inimmassi.

Igalpool olid juba Neapeli mustad pulcinellid ja valged pagliazzid, nagu sealseid rahvakloune nimetati, oma näitelavad üles seadnud, kus nad võistlemata naljadega rahvast lõbustasid. Preestrid ja mungad kogusid oma libedate kõnedega tuhandeid kuulajaid oma

Targasti teeb igaüks kes oma raha Eesti Rahvapanka hoiule toob.

ümber. Karjades, naerdes ja pettes lonkisid sahkerdajad, väikekaupmehed ja kalurid ringi, täitsid joogi- ja kohviputkasid, kus pagarid ka herattalistel kärudel oma kookisid küpsetasid ja müügilile pakkusid.

Nende seas need haruldased lazzaronid. Koduta ning varjupaigata, lahtise rinna ning katmatu peaga, mõnesse linanartsu mässitud, najatusid nad muretult päevad läbi majaseintele ja tänavnurkadele. Ootasid, kuni neile juhus mõne vasktüki pihku viskas. Loomu poolest truud, heasüdamlised, vagad, olid nad alati oma püha usu pärast valmis tapma, röövima ja varastama. Ilma asja üle pikemalt järel mõtlemata, pidasid nad kõik elavaks: sa-jatasid vihas sidruni, leiva, laua, oma vanemate ja isegi Kristuse hinge. Kuningannat vihkasid nad, kes oma vastikustunnet nende vastu ei salanud. Kuninga eest olid nad igal ajal valmis oma elu ohverdama. Ferdinand kohtles neid nagu omasuguseid, laskis neid oma suurt nina rebida ja katsus nende ülbeid naljasid omapoolt veelgi suurendada. Tantis, kui ta heas tujus oli, avalikul tänaval neile oma rahvustantsu Tarantellat. Müüis neile Patria ja Fusaro kuninglikkudest järvedest püütud kalu, iga vasetüki pärast kaubeldes, nagu kutseline hangeldaja.

Uskmatult raputas Nelson pead, kui Emma seda jutustas. Kuid ta oma tähelpanu näitas varsti, et see kõik tõsi oli.

Nelson tundis ennast peaaegu isiklikult haavatud. Temale, kui konservatiivsele ohviterile, ei olnud kuningas mitte ainult konstitutsiooni teooria, vaid ka tegeliku tõe põhjal riigipea. Seepärast mõistis ta ka hukka Prantsusmaa revolutsiooni, mis kuningat ei tunnustanud, oli Pitti ja Burke tuline poolehoidja ja Foxi kirgline vastane, kes girondistide teguviisi osalt heaks kiitis.

Nüüd aga see Neapeli Ferdinand! Kangelasena näis temale Maria Carolina, et ta säärase mehega võis koos elada.

Haletsedes naeratas Emma. Kui lihtne ja kogematu oli veel Nelson! Kas ta ei teadnud, et valitsemise tahtmine tugevam on kui haavatud südame valud? Ka tema kannatas sir Villiami...

Josiah ei taandunud neil väikestel jalutus-käikudel hetkekski Emma kõrvalt. Rüüterliku kombekorda järel aimates, mille järel Hispaania hoovis daamisid koheldi, tarvitas ta iga juhust, et Emmale väikseid teenuseid teha. Ta ei sallinud, kui keegi muu temale tõllaukse avas, valvas armukadedalt selle järel, et ta väljaastumisel kellegi teise käsivarre peale ei toeta. Emma väikest käsitaskut, päevavarju ja loori kandes, oli ta õnnelik. Kui nad õhtuti Chiajas, suursugu ilma kogumispunktil, pik-kade vankriridade vahel noolekiirusega edasi kihutasid, istus ta liikumatult tema vastas ega näinud enda ümber kirju rahvamurdu. Tema silmad ei lahkunud temast hetkekski, ainult häälekõla näis ta kuulavat, kui Emma Nelsonile vastutulijatest kõneles. Ja kord, kui Emma, pikast väljasõidust väsinud, tema aralt pakutud käsivarre võttis, et selle najal Palazzo Sessa järsktreppidest oma tuppa minna, käis Josiah kahvatunult tema kõrval, julges vaevalt hingata, nagu kartes, et ta mõne kohmetu liigutusega tema käe puudutamist võib kaotada.

Nelson rõõmustas mahendava mõju üle, mida Emma naiselikkus kuumaverelise, meriteenistuses pisut metsikuks muutunud poisi peale avaldas. Temal omal ei sobinud noores eas vahekorrad haritud daamidega. Põhju-seks selleks pidas ta oma ning oma seltsiliste tooreid elukombeid.

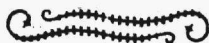
Tom aga...

Kas ei olnud ta armukade, et ta peale vanemate enam ainuke polnud, kelle poole Josiah hoidis? Ebauskliku valvusega jälgisid tema tumedad silmad iga viimast kui liigutust...

* * *

Sir Villiam kasutas „Agamemnoni“ Neapelis viibimist, et üht neist suurtest pidudest anda, mille läbi Emma iluduse ning kunsti tõttu Inglise saatkond seltskonnaelu keskpunktiks oli muutunud. Kutseid saadeti kuninglikku hoovi, diplomaatia liigetele, valitsuse esitajatele ja muudele tähtsamatele isikutele. Maria Carolina teatas selle peale sir Villiamile oma isiklikku ilmumist.

Järgmiseks päevaks kutsus Nelson omakorda kõiki külalisi laevale pidule, et lahket vastuvõttu tasuda. Sõjalaeva sisseseadet pidi näidatama, madrused pidid lõbusaid mängu etendama ja lõpuks pidi suur ball korraldatama. (Järgneb).

LIHAVÕTTE SAAR.

T. KELLEN'i järele Saksa keelest.

Vaikse ookeani saarte hulka kuuluvad kaks saart, millest teatati, et need maavärisemise ajal merre olla vajunud. Üks nendest saartest on Lihavõtte saar ja teine, temast vähe hommikupoole kaljusaar, Sala y Gomez. Mõlemad saared kuuluvad Tshilele.

Lihavõtte saarest on ammugi kirjutatud. Temast on teateid paljudelt uurimisreisijatelt. Viimased sõnumid, mis mitmelt poolt tulid, teatasid, et maavärisemise tagajärjel ööl vastu 11. novembrit 1922 a. olla Lihavõtte saar ookeani vajunud. Otsustati seda selle järele, et sealne sädetelegraafi jaam pärast maavärisemist ei vastanud ja ühe kapteni teadetest, kes sealt mööda sõites oma laevalt seda saart enam pole märganud. Uuemad teated ei ole aga endiseid tõendanud ja sellepärast võib arvata, et saar omal kohal püsib.

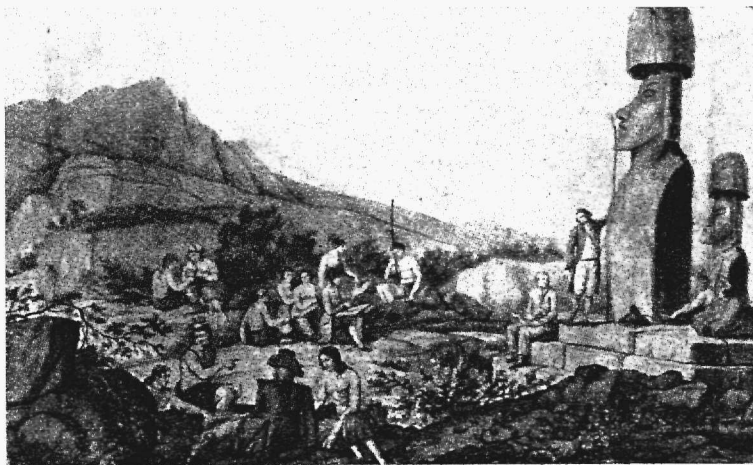
Lihavõtte saar pakub palju huvitavat. Temal on palju nimesid: teda kutsutakse Vaihu, Teapi, Pogonei Rapanui. Tema asub 27°10' lõuna laiusel ja 100°26' õhtu pikkusel ja on 118 ruutkilomeetrit suur. Temal elab endisega võrreldes vähe inimesi; viimaste teadete järele oli seal 150 inimest, nii et iga ruutkilomeetri peale peaaegu ainult üks inimene tuleb. See saar on tulepurskamisest sündinud, mäGINE ja randumiseks ebasoodsate kallastega. Elanikke kirjeldati tahitilaste sarnastena. Välja veetakse mitmesugust puuvilja ja suhkrupilliroogu. Ka on karjakasvatust rohkesti maad võtnud.

Sellel saarel käisid juba aastal 1566 Mendana ja 1688 Davis, kuid pärast jäi ta unustusse, kuni 1712 aastal hollandlane Roggeveen ta uuesti üles otsis. See sündis just lihavõttepühade ajal, millest ka saare nimi võrsus. 1774 aastal sõitis sinna saarele Cook ja tõi oma reisikirjeldustes ühe pildi õige metsikute nägudega pärismaalastest. Peab tunnistama, et nad praegu sugugi nii metsikud välja ei näe.

Aastal 1786 tõi kuulus merisõitja La Pérouse sellest saarest pildi kaasa (pilt 1). Aastate 1815 kuni 1818 vahel käis seal koos Romanzoffi uurimisekspeditsiooniga, mis laeval „Rjurik“ reisi ümber ilma tegi, Saksa kirjanik Chamisso. Tema avaldas sellest reisist oma päevaraamatu, kus ta Lihavõtte saare kohta muu seas kirjutab.

„Kahekümnekaheksas märts 1816 kujunes röömupäevaks“ — tegime esimese tutvuse selle huvitava suguharu esitajatega ja nägime oma reisi ootusi liginevat. Kui ilus, roheline Lihavõtte saar merest kerkis, mitmevärvilised põl-

lud mägede veerududel tema arenemise seisukorral tunnistust andsid, kinkudelt suits tõusis, kui meie lähenedes rannale, seal inimesi märkasime, kui kaks lootsikut (rõhkem ei näinud neil olevat) kaldalt meile vastu sõitsid — siis röömustasin nagu laps, vana ainult sellest, et ka selle üle röömu tundsin, et üldse veel röömustada suudan.

1. Kivikujud Lihavõtte saartel.

Need kiired silmapilgud, mil meid ümbritsesid need lärmitsejad lastesarnased inimesed, läksid kui uimastuses. Ma olin oma raua, noad ja käärid, mis ma kaasa võtsin, pigemini ära kinkinud kui vahetanud ja ainult, ei tea isegi kuidas, ühe ilusa peene kalavõrgu kaasa toonud“.

Oma reisikirjelduse teises jaos toob Chamisso lähemaid üksikasju.

„Majesteetlikult kerkib Lihavõtte saar oma laialt võlvitud seljaga, kolmenurgeliselt, nurki püramiidikujulistele mägedele toetades, lainetest üles. Temas korduvad väiksemates joontes rahulikud, suurepärase O-Waihi jooned. Ta näis meile kõige värskema rohelisega kaetud olevat, maa oli igal pool ja isegi kõige järsumatel mäekülgedel otsejoonelisteks põldudeks jagatud, mis röömsate värvidega eraldusid ja millest paljud kollaseis õites seisid. Meie vaa-

tasime imestades seda värvirikast puu- ja veevaest maad. Meie arvasime lõunahommiku-poolsel rannal üht neist suurtest kivisammastest läbi pikasilma märgata võivat. Cooksbais' õhtupoolsel kaldal, kus meie ankrud sisse lasime, pole enam neid sambaid, mis maaletuleku koha ära märkisid ja mida Lisianskoy veel nägi.

Kaks lootsikut (kogu saarel nägime meie neid ainult kolm), igal kaks meest, sõitsid meile vastu, ilma et nad laevale lähedale oleksid julenud tulla. Meie paati, mis maakuulamiseks välja läks, ümbritsesid ujuvad, kes kaubavahetuse avasid. Ühe kaupleja ebaõiglust karistati valjult. Meie lasime, maalemineku kohta otsides, teise paadi merre.

Arvurikas hulk inimesi ootas meid rahulikult, rõõmsalt, lärmitse-des, kannatamatult, lastesarnaselt ja korralduslikult kaldal. Meie liginesime kaldale. Kõik jooksis, hõiskas, karjus; lasti sõprusmärgiks püssi ja visati „ähvardavalt“ kive. Lõpuks sõandasid ujuvad ligineda ja vahetuskauplemine algas, kusjuures saareelanikud ausalt talitasid. Korduvate hüüetega: hõe, hõe! nõudsid nad nuge ehk rauda

vahetuseks puuvilja, juurte ja kenade kalavõrkude vastu. Meie astusime ka silmapilguks maale.

Need inetuks kirjeldatud inimesed näisid meile ilusate näojoontega, meeldiva ja ergu välimusega ning sirge, terve kehaga. Kunstniku silm tundis rõõmu, nähes ilusamat loodust, kui talle pakkusid Euroopa supeluskohad — tema ainuke kool. Tätoveeritud laiad sinikad jooned, mis musklid kunstirikkalt ümbritsesid, avaldasid naha pruunikal aluspõhjal meeldivat mõju. Bastist ei näi neil puudust olevat, sest valged ja kollased mantlid temast on üldiselt tarvitusel. Kord pikemates, kord lühemaks lõigatud juukstes kantakse värsked, rohelisi pärgi. Peaehded mustadest sulgedest on harvemad; meie nägime kenu kaelahteid, mida cespool lihvitud tigukarp ehtis. Meie ei mär-

ganud ühtegi ebailust ehet. Mõnede vanade meeste juures olid kõrvalestad läbipuuritud, otsad kokku pigistatud ja august läbi tõmmatud. Esimesed hambad on sagedasti ära murtud. Mõned nooremad eralduvad palju heledama kehavärviga. Meie nägime ainult üksikuid naisi, kes oma tumepunaseks värvitud nägudega koguni ilutud näisid ja, nagu märgata võis, ei olnud nad meeste hulgas lugupidamises.

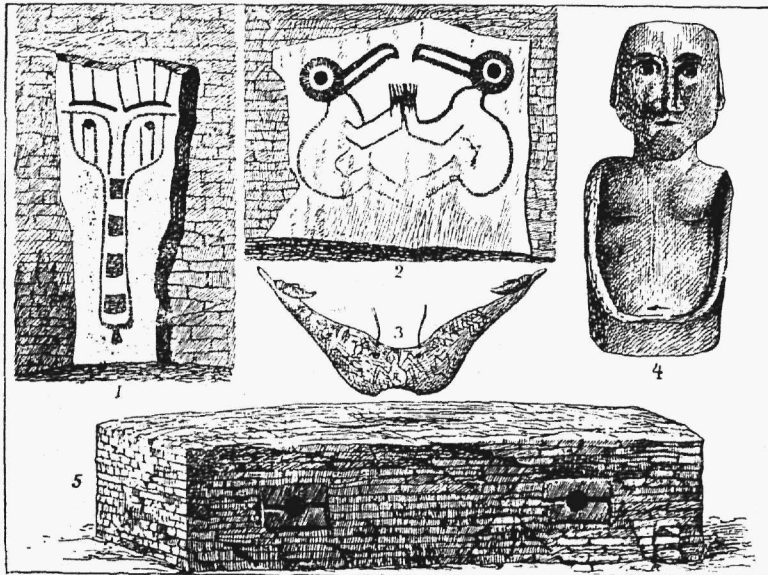
Kui meie Cook'i La Pérouse Lisianskoy ja eneste arvamisi võrdleme, siis tõuseb mõte, et elanikkude arv Lihavõtte saarel suurenenud on ja et nende seisukord paremaks on muutunud. Kas inimesearmastaja Ludvig XVI heategevatel

katsetel tagajärgi on olnud, kus ta La Pérouse'iga sellele rahvale Euroopa koduloomi, kasulikke taimi ja viljapuid saatis, ei saanud kindlaks teha ja peab kahtlema, sest meie nägime ainult Cook'i poolt ülesmürgitudprodukte: banaane, suhkrupilliroogu, juuri ja õige väikseid kanu.

Õhtul, kui meie ankrud üles vinnasime, seisid saare „kõrgustikudel“ vihmapihved. — Meie nägime seda metsinimeste vastuvõttu nüüd oma

silmaga ja meil on põhjust meie eneste üle punastada, meil, kes meie neid inimesi metsikuiks nimetame.“

Mis viimasesse märkusesse puutub, siis annab Chamisso oma päevaraamatus selle kohta pikema seletuse. Üks ameeriklane, kuuner „Nancy“ kapten oli 1800 aasta ümber Mas a fuero saarel, kuulsast Robinsoni saarest õhtu pool ühe sordi merikoeri leidnud, keda venelased kotikuteks kutsuvad. Nende loomade nahad on Hiinas heas hinnas ja sellepärast peavad ameeriklased nende peale elavat jahti. Ülalnimetatud Ameerika kapten pidi saare lähedal ristlema, sest et seal kindlat ankrukohta ei olnud. Et temal mehi küllalt laeval ei olnud, et osa nendest jahipidamiseks tarvitada, purjetas ta Lihavõtte saarele, et sealt mehi ja naisi röövida, keda ta Mas a fuero saarele viia tahtis,

2) Vanad mälestusmärgid Lihavõtte saartel:

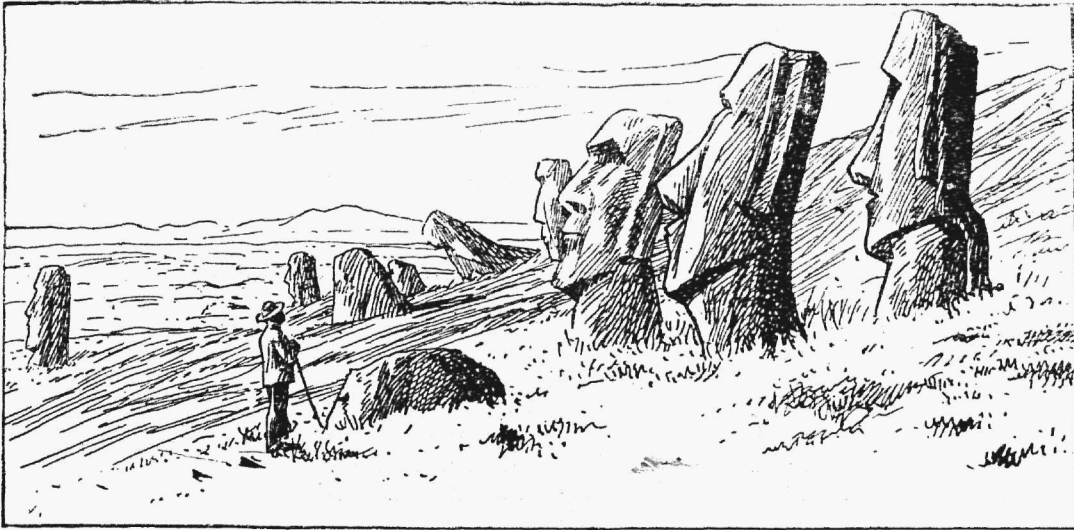
1) maal kivil, mis jumalat kujutab; 2) maal kivil jumalat „Male-Male“ kujutav; 3) „kuningate“ kuju puust, piltkirjaga; 4) väike kivist jumal; 5) pealiku haud.

et seal korralikku loomapüüki sisse seada. Saare elanikud panid aga vastu ja alles verise võitluse järele läks ameeriklastel korda mõnda elanikkudest kaasa viia. Sõidul aga hüppasid mehed üle parda, ka ei saadud neid kuidagi kinni püüda, sest et nad igakord vee alla kadusid. Nad jäetigi saatuse hooleks ja ainult naised viidi Mas a fuero'le. Veel mitu korda sõitis Ameerika kapten lihavõtte saarele, et inimesi röövida. See oligi põhjuseks, miks pärismaalased iga uut laeva, mis nende kaldale randus, umbusklikult vastu võtsid.

Chamisso seletab kindlalt, et see õige pole, neid saareelanikke metsikuteks nimetada, sest seda mõõdupuud, mille järele meie kultuuri hindame (leidused, raha, kiri jne.) ei saa siin

on olnud, aga Peru mereröövlid on läinud aastaja keskel sagedasti saarel käinud ja sealt elanikke kaasa viinud. Küll on Peru Prantsuse valitsuse nõudmisel elamajäänud saarlased nende kodumaale tagasi saatnud, kuid nad olla rõuged kaasa viinud. Rõugetesse surid paljud nendest; kui rõuged järele andsid, tuli avalikuks, et saarele pidalitõbi on toodud. Arvatavasti on see haigus Tahiti saarelt tulnud. Pidalitõbi on laialt maad võtnud ja praegu on rohkem kui 10 protsenti elanikkudest selle haiguse küüsis.

Kehaehituse ja keele järele kuulub saare rahvas polüneeslaste hulka. Dr. Knoche arvab, et nad 1300 ja 1600 aastate vahel kusagilt praegu Prantsusmaa päralt olevatelt saartelt

3) Kivist mälestuskujud Lihavõtte saarel.

tarvitada — nende eraldatud inimeste perekondade juures, kes selle rõõmsa taeva all elavad, ilma eilase ja homse päevata, elavad silmapilgule ja mõnule.

Hiljemal ajal käisid Lihavõtte saarel mitmed sõjalaevad (üks Inglise, üks Tshile ja kaks Prantsuse). Tähelepanuväärne oli Saksa suurtükipaadi „Hyäne“ külaskäik. Tema komandant, kaptenleitnant Geiseler pani saarel Berliini etnoloogia muuseumi soovil uurimise toime. Tema kirjutus selle saare üle ilmus isegi trükist ja sisaldab rikkaliku kogu kõiksugu märkusi, probleemidesse pole aga õieti ikka tungitud. Kui materjali saab temast veel praegu mõndagi tarvitada, näituseks kõiksugu joonistused saarel asuvast vanavarast (joon. 2).

Saksa uurija dr. Walter Knoche, kes umbes kümme aastat tagasi saarel käis, arvab tema elanikkude arvu 228 peale, kuna see aastal 1870 veel 600 oli olnud. Tema arvab, et elanikkude arv varemalt pea kümme korda suurem

sisse rändasid. Nende keel arvatakse Havai saarte elanikkude keelele sarnanevat.

Rahvasuu räägib, et kaks suurt paati Hot Matua juures randusid. Nendes paatides olid kanad ja kõiksugu kasvud, lühidalt kõik, mis saareelanikkudel juba enne eurooplaste tulekut oli. Ka loodusteadlised uurimised tõendavad, et kõik kasvud sellele vulkaanilisele saarele väljastpoolt on toodud: kultuurtaimed tõi inimene, kuna metsikud enamasti merevoolus ja tuul siia kandsid. Ka muidu teame, et väikse ookeani elanikud oma tarbeabinõud, toiduained jne., oma lootsikutel teistele saartele enestega kaasa viisid. Ainult sellega on seletatav, kuidas üksikutel saarestikkudel, nagu neist Havai saared, inimesed elama said hakata.

Lihavõtte saarel on alati puudus puu järele olnud. Sellega võib ka seletada, miks sealsed elanikud merisõitjad pole ja miks eurooplased seal ainult väheseid paigatud paate leidsid. Ka ei ole uskuda, et Vaikse ookeani saarte ja

Lõuna-Ameerika õhtupoolse kalda vahel varem tihedamaid läbikäimisi on olnud, kuna muuseum Lõuna-Ameerika õhtupoolsel kaldal ka vähe sadamaid leidub.

Küll on aga võimalik, et juhuslikult mõni üksik polüneeslane tormist Ameerika kaldale paisati ja et nendelt mõned üksikud sõnad Tshillesse ja Boliviasse tarvitusele jäid.

Just uueal ajal on Lihavõtte saarel uurimisi uuendatud, sest on arvamise, et seal miljalgi igivana kultuur on valitsenud. Nii tõendab Austraalia professor Brown, et neli või viis aastasada tagasi on Lihavõtte ühe suure saarteriigi keskpunkt olnud. Ringiolevad saared on aga arvatavasti mõne ägeda maavärisemise tõttu merre vajunud. Et see arvatav saarestik Tshile rannast umbes 40 tunni sõidu kaugusel oli, ei ole sugugi uskumatu, et ta maavärisemise läbi hävitati, ilma et mannermaal see märgata oleks olnud. Teiselt poolt vaieldakse aga sellele vastu, ehk küll oletatakse, et saar ise suurem on olnud, nagu see vulkaaniliste saarte juures sagedane nähtus on.

Vähe enne ilmasõja algust saatis Briti muuseum Londonis Lihavõtte saare uurimiseks laeva, millel olid siis saarel kümme kuud viibisid.

Kuigi Chamissol, nagu see tema märkustest selgub, saarel olevad kivist mälestussambad teada olid, ei olnud temal juhust oma lühikese sealolu tõttu midagi nende üle teada saada.

Seda rohkem aga äratasid need kogu saarel laialipillatud kujud teiste uurimisreisijate tähelepanu. Neid mälestussambaid on umbes 500. Nad on ühe kustunud tulepurskava mäe laavast välja raiutud, keskmiselt viis kuni kümme meetrit kõrged, mõned isegi ligi kakskümmend kolm meetrit. Nendest on osa veel püsti, kuna osa ümber kukkunud on.

Nagu vanasti dolmenid mitmesuguseid arvamisid sünnitasid ja neid ohvrikohtadeks, pealike mälestusmärkideks jne. arvati, nii on ka siin mitmesugused seletused maad võtnud. Dolmenid leiti mitte üksi Öhtu-Euroopas, vaid metsrahvaste juures kõigis ilmajagudes. Dolmenid ja tsükloopide kiviehitused, mis praeguste saare elanikkude puuehitustele täiesti võõrad on, ei tule ette mitte üksi Lihavõtte saarel, vaid kogu Vaikse ookeani piirkonnas, kuni Jaapanist mitte kaugeloleva korallisaareni — Ponape, mille läheduses neid iseäranis palju ja nad õige mitmekesised on. Kord näib, et need kiviehitused,

mis nii lahku lähevad pärismaalaste praegusest tehnikast, on ehitatud surnud esivanemate austamiseks, kord, et nad on olnud elamiseks ja kindluseks, kord, et veejuhtimiseks, kaanaliteks, muulideks ja isegi tänavateks. Kõik on muidugi kõige primitiivsemat laadi, kuid siiski on siin palju mõistatuslikku. Kuidas saadi kaks kuni neli tonni kaaluvaid laavasambaid ja blokke üles upitada? See on küsimus, mis ka Geiseleri seletusest hoolimata meile õige mõistatuslikuks jääb.

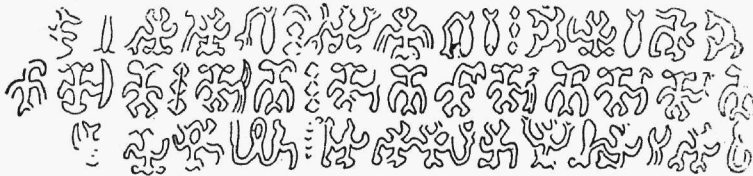
Pärismaalased nimetavad oma kivist mälestusmärke moais. Selgemat seletust nende tekimisest ja otstarbest ei saa nad ka anda. Oma muinasjutuliste vanajuttude järele räägivad nad järgmist: Enne neid (tähendab enne polüneeslaste tulekut) elasid sellel maal pikakõrvalased. Nemed ehitasid need mälestussambad ja sellejuures pidid uued juuretulijad — lühikesekõrvalased — aitama. Kui lühikesekõrvalased küllalt siginenud olid, hakkasid nad saare algelanikkudele vastu, võitsid nad, tapsid ja põletasid nad ühes koopas ära. Võitjate kuninganna käsu peale lükkasid nad siis kivisambad ümber.

Dr. Knoche arvab, et need kivisambad olid esivanemate kujutused,

mis perekonna-matuspaikadele üles seati. Ta arvab, et saare esialgsed elanikud õhtupoolt on tulnud. Nimetuse pikakõrvalased said nad sellest, et oma kõrvalestad välja venitasid, nii et nad kuni õlgadeni rippusid. Selle kombe võtsid ka lühikesekõrvalased tarvitusele, kuid hiljem võõrdusid nad sellest. See kõrvade venitamine pole mitte niipalju polüneeslaste juures kombeks, näib aga rohkem melaneeslaste juures tarvitusel olevat.

Saare esialgsete elanikkude kohta ei saa midagi kindlat öelda, vast on see mõni rahvas, kes kaugelt õhtupoolt tulles nendel saartel elas.

Ehk küll usk nende pärismaalaste juures nimetamisväärtset osa ei etenda, leitakse nende juures veel vanaaegseid väikseid kivijumalaid (joon. 2 nr. 4) ja puujumalaid, mida nad vahetuskaubaks võõrastele valmistavad. Nende peajumal on Make Make, kõige algus, keda nikerdatud merilinnuna kujutatakse (joon. 2 nr. 2). Et see jumal surnute hingesid sööb, kui need elus kurja on teinud, ei maeta surnukehi mulda, vaid pannakse ümbertõugatud kivisamba alla, et nad Make Make tulekul tema eest põgeneda saaksid. Ainult kõrgemast seisusest elanikud maetakse iseäralistesse kiviehitustesse, kuid ka nendes peab kaks auku olema, mille läbi hing

4) Kirjaproov Lihavõtte saarelt.

tarvilikul korral põgeneda saaks, kui teda taga aetakse (joon. 2 nr. 5).

Peale nende kivist mälestussammaste leidub Lihavõtte saarel veel üksikutes kohtades ka maaaluseid elamisruume ja käike isesuguste ilustustega (joon. 2 nr.1). Ka sellest võib järeldada, et nende ruumide tarvitajatel oma kultuur on olnud.

Teine mõistatus, mille Lihavõtte saar meile üles seab, on pildikiri, mida üksikutel sammastel ja puutahvritel leidub (joon. 4). See on täiesti väljakujunenud pildikiri, mis nähtavasti varemalt seal elanud inimestelt pärit. Teda ei osata veel lugeda, mis ka arusaadav, kui meele tuletada Egiptuse hieroglyife, mis Euroopa õpetlastele palju lähemal seisid ja mis ometi aastasadu nõudsid, kuni neid saadi üles lugeda; vast oleks see veel kauemgi viibinud, poleks Damiette kolmekeelse kivi leidmine seda hõlbustanud. Lihavõtte saare pilditahvritel puudub igasugune alguspunkt, et teda seletama hakata. See kiri ei ole, nagu arvatakse, sugugi saarel sündinud, sest hieroglyifide hulgas leiduvad ka madude kujutused, kuna saarel ja lähedusel olevas meres üldse madusid ette ei tule. Vast aitavad kunagi hiljem mõned leiud teistel saartel, Austraalias või Ameerikas seda mõistatust selgitada.

Need hieroglyifid kratsiti harilikult terava laavaklaasi killuga sileda puu peale, harvem aga nikerdati nad puutahvritele. Geiseler arvab, need puutahvid olevat perekonna registrid. Peale nende tahvlikeste leiduvad kirjämärgid veel puust rinnakilpidel, mida varem kuningad või pealikud kandsid. Nende kilpide mõlematel otsadel olid nikerdatud jumalad (joon. 2 nr. 3.)

Kas on Vaikse ookeani saartel tõesti aastasadajad tagasi, kaua enne eurooplaste tulekut, kõrgem kultuur valitsenud? Tõeliselt laseb nii mõnigi asi oletada, et siin rahvast tihedamalt on elanud.

Ühe Saksa lehe poolt saadetud ekspeditsiooni juht, kes 1889. aastal selleaegses Saksa Uues Quineas käis, leidis mägedes, kaugel igasugusest inimlikust elamisest, vaevalt tunta-

vaid jäänuseid ja jälgi, mis näitavad, et siin millalgi põldu on haritud. Mingi kõrgema kultuuri oletamine sellest aga, et siin kord tihedamalt on elatud, seisab nõrgal alusel. Tuleb ju ette, et suurematel loodusrahvastel midagi ootamatut on, mis isegi kultuurrahvad imestama paneb. Tuletatagu meele Kameruni neegrite trummikõne, mis nii osavalt kaugekõne võimaldas, missugust Euroopa enne telefoni ja telegraafi ülesleidmist ei tunnud. Ehk vaadatagu Benue neegrite bronskasju, mis nii Greeka klassika õitseaja sünnitusi meele tuletavad. Niisuguseid näitusi võib küllalt ette tuua. Nad kõik on aga üksikud kultuuri valguse välgatused, millele kohe pimedus järgneb. Ka polüneeslased on nagu malailasedki kaua enne Kolumbust pikki merisõite ette võtnud, mis Kolumbuse isegi varju jätavad. Miks siis ei saanud need polüneeslased, kes oma tagasihoidlikkude kiviasjadega veel tänagi omamoodi meistrid, sellega hakkama, et nad primitiivseid kiviehitusi katsusid kokku seada. Iga kultuur on, nagu seda ookeani saarte kultuuri jäänused tõendavad, midagi möödaminevat. Kui meie oma nii laial alusel seisvat Euroopa kultuuri hävinematuks pidasime, et ta rahvaste rändamisest ja Rooma-Greeka kultuurist peale pea segamatult on arenenud, siis õpetas meile ilmasõda ja tema tagajärjed, et see eksitus on. Meie kultuur on märkamatult languse ajajärku asunud ja nüüd, kus üksmeele asemel isiklised röövinstinktid ilma valitsevad, ei tarvita see sugugi suurt fantaasiat ette kujutada, et kord üle Pariisi, Berliini, Londoni ja New-Yorgi, nagu üle Memphise ja Babüloni, kõrbeliiv tuisata ehk stepirohi võrsuda võib.

Kõik see kõlab õige pessimistlikelt ja meie ei taha selle peatset tulekut uskuda, aga ei ole sugugi kindel, et hiljem kord maades, mida tänapäev sugugi tähele ei panda, uus kultuur võib tõusta, mis Euroopa ja Ameerika kultuurid täiesti oma varju jätab. Kultuurmaad võivad ka puht-kultuuriliselt kaduda ja laguneda, nagu mõni maariba maavarisemise läbi hävineb ehk mõni saar merre vajub.

—li

EESTI MAJANDUS SÕNAS JA PILDIS.

Tarvitajateühisus „Oma“ 10 aastat. 1913—1923.

1905. aasta revolutsioonile järgnev Vene surve tundus Eesti rahvale eriti raskena. Kõik seltskondlised ettevõtted, ükskõik kas nad vaimlist või majanduslist laadi kandsid, hinnati valitsuse poolt rahvuslisest seisukohast; igas väiksemas liigutuses otsiti lahkpüüete lõhna.

Iga vähem asi võis saada tegevuse lõpetamise põhjuseks. Nii suluti ainus Tallinna tarvitajateühisus „Tera“, kelle tegevuses oli pahempoolset värvi märgatud.

Ometi oli tarvis midagi teha. Igale arusaajale oli selge, et Eesti rahva pääsmine tema hariduses ja sügavaleulatavas ühiskondlises liitumises seisab.

„Oma“ juhatus, ametnikud ja äriteenijad.

Käesoleva aastasaja esimeste aastate jooksul oli ühistegevuse mõte Eesti rahva hulgas laialt maad võtnud. Põllumeeste seltsid, hoiu- ja laenuühisused, tarvitajateühisused jne. tekkisid igas linnas ja alevis. Nii oli siis „Tera“ sulgumisega Tallinnas vormiliselt auk tekkinud. Mitmelt poolt kuuldus mõtet, et uus ühisus asutada tuleks, teostamist polnud aga märgata.

Sellepärast ei olnud sugugi juhusline, kui 1912. a. vanaaasta õhtul mõnusal perekondlisel koosviibimisel ühe seltskonnategelase juures ühistegevusest jutt tekkis. Varsti keerles jutt tarvitajateühisuse asutamise ümber. Ühisuse asutamine tunnistati tarvilikuks. Leiti, et asutajatena peaksid alla kirjutama isikud, kes seni ei olnud kuberner Korostovetsiga poliitilisel pinnal kokku puutunud. Valik langes prouade E. Annussoni, M. Mohrfeldti ja M. Sihveri peale. Nüüd tuli uue ühisuse ristimine. Otsustati nimeks „Oma“ panna.

Mõni nädal pärast seda rändas põhikiri ühes kolme proua allkirjaga kuberner Korostovetsi poole ja sai 23. mail 1913. a. kinnituse osaliseks.

Uuel ühisusel oli laiuline haritlaste kaastöö kindlustatud, mispärast loota võis, et tema ümber varsti suur liikmete pere koondub. Tegelik elu oli aga laiemate kihtide huvi seda laadi ühisuste vastu mõneks ajaks kõrvale tõmmanud.

Tallinn elas tol ajal nn. „kullavihma“ ajajärgus. Vene valitsus tahtis Tallinna ilmakindluseks muuta ja ei hoolinud selle juures rahast. Tööd oli rohkesti ja rahast polnud puudu märgata.

Nõnda tuli poolteise aasta jooksul seltsi ainult paberil elus hoida — peakoosolekuid kokku kutsuda, aruandeid valitsusasutustele saata jne. Huvi ühisuse vastu hakkab sest ajast peale kasvama, kus toitlusolud ilmasõja tagajärjel halvenema hakkavad. Veebruarikuus 1915. a. võib juhatus tervelt 64 isikut korraga liikmeks võtta.

Kuid algus ei ole kerge — puudub raha kauba muretsemiseks.

Esimene samm kauba muretsemiseks astuti 1915. a. juuli algul, kus otsustati linnavalitsuse käest 6 kotti suhkrut osta. Kaup jaotati silmapilk ära. Kohe ilmusid aga uued soovijad; tuli veel 6 kotti muretseda, siis 15 jne. Sügise algul tekkis päevakorraale kütteküsimus. Muretseti alguses 50 sülda puud. Neile kaupadele järgnesid teised — liha, või, tangud, jahu jne.

Kauba saamise võimalus oli ühisusele paremaks soovituseks kui ükski sõnaline või kirjalik reklaam ja propaganda. Must-sinise risti büroo Vanaturu kaelas muutus kord suhkru, kord liha, või jahu, või jälle petrooleumi jagamise paigaks. Liikmeid voolab kui nõiakepi liigutusel juure; vaevalt suudab kõigi nõudmisi

rahuldada. Ruumid ei olnud äriko-
hased; tuli tõsiselt uute järele üm-
ber vaadata. Viimaks leiti S.-Karja
tänaval, praeguses Põhja panga
majas kaupluseruumid, kus 1915. a.
novembrikuus sai tööd alata

rooleumi jne., ei mõeldud aga selle juures painduda ühistegelise korra algnõudmistele alla, mis oletab liikmete poolt järjekindlat ostmist ning ühisuse toetamist.

Kui „Oma“ neist raskustest üle sai ja Eesti suuremaks tarvitajateühisuseks kasvas, siis on see erakordsetest oludest, mille mõjul inimesed sunnitud ühisuseks astuma ja teatud piirides ühisust toetama. Palju rohkemal määral oli siin aga põhjuseks see asjaolu, et „Oma“ tegevust algusest peale äriliselt õieti juhiti. Juhataste liikmete hulgas olid isikud, kes mitmes ühistegelises asutuses enne tegevad olid, nagu H. Namsing, R. Paabo ja O. Uusimaa: nende kogemuste põhjal oli võimalik hoida suurematest eksisammudest. Selle juures tundus aga, et ühistegelastel raske oli samu pidada kõigi nõuetega, mis uus konjunktuur

üles seadis. Eraärid tarvitasid tihtilugu kaupade saamiseks võtteid, mida harilikul ajal lubamatuks peeti. Kuigi mõnikord tuli oludele rohkem järele anda kui see vanade vaadete järele mõeldav oli, ei tohtinud ühistegelise asutus enesele pooltki sellest lubada, mis eraärid.

Ühte peab ütleva: „Oma“ juhatus töötas esimeste aastate jooksul nõnda, nagu seda ainult siis võib teha, kui südamega asja juures ollakse. Koosolekud kehtisid tihtilugu üle poole öö; nii mõnigi kord tuli kaubajagamisest ja väljamüümisest tegelikult osa võtta, ametiasutustes kõiksuguste lubade saamise otstarbel aega viita jne., seda kõike ilma palgata. Kuid siiski oli ka tasu — kõlbline rahuldus, et on suudetud midagi ära teha; sellega ühtlasi tõusis ka usk, et hea tahtmisega veel palju rohkem teha suudetakse.

TARVITAJATEÜHISUS „OMA“ ARVUDES.

Kaupade läbimüük ja puhaskasu			Kauba läbikäik			Liikmete arv ja osamaksud		
Aasta	Kauba läbimüük	Puhaskasu	Aasta	Ostetud	Müüdud	Aasta	Juure tulnud liikm.	Osamaksuga
1915	28,000.—	1,363.86	1915	47,857.53	28,000.—	1915	525	5,148.—
1916	486,000.—	14,196.80	1916	636,738.13	486,515.11	1916	1,992	58,910.—
1917	1,910,000.—	8,529.14	1917	1,923,943.23	1,910,463.15	1917	1,303	52,466.65
1918	1,972,000.—	87,899.17	1918	1,576,578.71	1,972,693.70	1918	487	16,534.87
1919	4,041,000.—	168,451.53	1919	3,810,155.93	4,041,867.50	1919	2,035	119,148.36
1920	15,600,000.—	142,077.66	1920	16,412,438.86	15,598,195.71	1920	480	716,400.05
1921	40,150,000.—	137,333.62	1921	36,486,774.18	40,157,548.63	1921	311	853,442.14
1922	57,719,000.—	246,070.11	1922	52,138,937.83	57,179,280.86	1922	190	331,225.14
Kokku	121,906,000.—	805,851.89				Kokku	7,323	2,153,275.21

TOIMETUSELE SAADETUD KIRJANDUS.

O. Luts. *Sinihallik*. Muinasjutt ühes vaatuses. O-ü. Noor-Eesti kirjastus. II tr. Tartus 1923.

Uudised „Varraku“ kirjastuselt:

Hermann Jänes. *Taevaminek*. Novellid. 100 lk.

Kaheväriline kaanejoonistus. Hind 100 mk.

Sophia Vardi. *Sirelid*. Kolm kevade-miniatüüri. 80 lk. Hind 100 mk.

Sophia Vardi. *Appertseptioon*. Tsüklistest „Sirelid“. 32 lk. Hind 40 mk.

Sophia Vardi, *Täna oleme vabad!* Kevadejoonistus kahes stseenis. Tsüklistest „Sirelid“ 24 lk. Hind 30 mk.

Sophia Vardi. *Kohtamised pargis*. Grotesk ühes vaatuses. Tsüklistest „Sirelid“. 24 lk. Hind 30 mk.

August Alle. *Lilla elevand*. Fõljetoonid ja kriitilised groteskid. 34 illustratsiooni Otto Krusten'ilt. Väriline kaaneilustus. 128 suurt lehekülge. Hind 250 mk.

Hans Roos. *Temperamendid ja nende tähtsus kasvatuses*. Kasvataja kirjastik nr. 2. 32 lk. Hind 35 mk.

G. Hacker, elektri-insener. *Elektrivalgustus*. Joonistuste ja tabelitega tekstis. 64 lk. Hind 60 mk.

Sophie Reinheimer. *Päikesest, vihmast, lumest ja tuulest ning teistest headest sõpradest*. Eesti keele Marta Kõll. 64 lk. Hind 65 mk.

Reinhold Kask. *Valik Prantsuse novelle*. (Henry de Régnier, Pierre Louys, Remi de Gourmont, Paul Morand.) 160 lk. Hind 150 mk.

J. Kärner. *Inimene ilma eluloota*. Romaan. Noor-Eesti kirjastus. Tartus. 1923. Hind 175 marka. 160 lk.

Vea õiendus.

Minevases numbris oli Tallinna Krediit-Panga maja nurga kujutava pildi asemele teine pilt sattunud, mida lahkesti vabandada palume.

Imevate laste sport.

Saksamaal olevat ühes lastekliinikus imevate laste jaoks sport korraldatud, mis väga häid tagajärgi annud. Pilt siin all, mis Saksa ajakirjast võetud, näitab mõnda harjutust sellest spordist.

Harjutus partel.

Käte muskrite harjutus.

Harjutused „pommidega“.

„Tamme“ kasvatamine.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

PABEROSSID

„DESSERT“

20 TK.-MK.30:-

A/S. A. REIER & K^o

TALLINN

A. ADAMKA

Tallinn, Vana Posti tän. 2

Jalanõudekauplus.

Alati saadaval suures valikus kõige uuema moe järele jalanõusid nii oma töökojas valmistatud kui ka väljamaa omi. Tellimised täidetakse korralikult, hinnad õiglased.

Kõige austusega **A. Adamka.**

Pariisi valmisriiete kauplus

V. Pärnu maant. nr. 36.
Kõnetraat 24-75.

Soovitan suurest valikust igasuguseks hooajaks meesterahva valmisriideid. Võtan tellimisi vastu meester. ja naister. riiete tööde peale. Äris suuremal arvul kodu- ja väljamaa riideid.

Hinnad võistlemata odavad.

Austusega **P. Põder.**

Helsingi riidekauplus,

Tallinn, W. Karja tän. 7. Telef. 1209.

Maitserikas ja suur valik kõigist tarvilikest riidekaupadest. — Hinnad odavad. —

Lugege J. E. MEIGAS'e kirjastusel ilmunud raamatuid

Tallinnas

OSKAR WIKMANNI

KELLASEPÄÄRI JA I KLASSI TÖÖKODA

VIRU TÄN. NR. 15.

Ühistegeliste asutuste keskpank
EESTI RAHVAPANK

Tallinn, S. Karja tän. (oma maja) nr. 19. Kõnetr. 202

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Võtab raha hoiule ja maksab ühistegelistele asu-
 tustele 10% võrra rohkem, kui nad ise hoiusummade
 - - - eest maksavad. - - -

Korraldab asunikkudele ja kalameestele lae-
 nude andmist riiklistest summadest.

Korrespondendid kodumaal igas linnas ja alevikus.

Juhatus.

„POLARIS”

EESTI KINNITUS-AKTSIA-SELTS

Tallinnas, Vana Viru tän. 12

(vastutuskapitaal Emk. 13.500.000.—)

TOIMETAB KÕIKSUGU

TULE- JA VEOKINNITUSI

Tulekinnitusi 2¹/₂ aasta jooksul tehtud
 üle Emk. 12.000.000.000.— peale

Lähemaid teateid antakse seltsi peakontoris Tallinnas,
 Vana Viru tän. 12, kõnetraat 14-41, ja agentide juures.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse

kirjastusel ilmunud raamatute

nimekiri.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 70 mrk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mrk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 60 mrk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik. Hind 130 mrk.

Laste Rõõm. Laste ajakiri. Toimetaja E. Enno. Hind 15 mrk. üksik nr. Aastakäik köidetult 250 mrk.

Füüsika. I, II ja III. jagu. M. Kesküla ja E. Maltenek. Hind I. jagu 300 mrk., II. jagu 180 mrk. ja III. jagu 250 mrk.

Kaubateadus I. A. Aljak. Hind 100 mrk.

Kasvatuse radadel. Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mrk.

Töökool ja õpekool. Kasvatusteadusline teos. C. H. Niggol. Hind 50 mrk.

Parlament. Riigiteadus. H. v. Gerlach. Hind 35 mrk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada. Loodusteaduslised uurimised. Professor Steinach. Hind 30 mrk.

Minu mälestused. Adm. Joh. Pitka memuaarid. Hind 225 mrk.

Sõda Landesvehriga. J. Poopuu. Hind 100 mrk.

Nipet-Näpet. Legendid, anektoodid ja tösijuhtumised. A. Jürgenstein. Hind 50 mrk.

Vähkmann ja Ko. Följeton. O. Luts. Hind 100 mrk.

Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. Hind 60 mrk.

Tiibuse Mari ajalikud laulud. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. Hind 35 mrk.

Au langenuile. Luuletused vabadussõja kangelastele. A. Kallas. Hind 200 mrk.

Saatuse tujud. Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mrk.

Punased lõunast. F. Grass. Hind 60 mrk.
Frithjof. Norra rahvaeepos. Ümber jutustanud P. Grünfeldt. Hind 75 mrk.

Meie jõumajanduse sihtjooned tulevikus. Prof. A. Kink. Hind 40 mrk.

Täielik malemängu õpetus. A. Burmeister. Hind 135 mrk.

Poiss ja liblikas. Novellid. A. H. Tammisaare. Hind 100 mrk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius. Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 mrk.

Mida võiks igäuks suguhaigustest teada. Dr. H. Rütman. Hind 75 mrk.

Pärisosa. Luuletused. M. Under. Hind 85 mrk.

Käikivi. Novellid. A. Adson. Hind 85 mrk.

Eestlaste sugu. M. J. Eisen. Hind 200 mrk.

Kaubateadus 2. A. Aljak. Hind 160 mrk.

Immensee. Saksa kirjandus Eesti koolidele. Th. Storm. Hind 60 mrk.

Kadunud mees. Ülipõnev jutustus. C. Bridges. Hind 160 mrk.

Pealadus :

Mooses ja prohvetid. Usuteadusline töö. Ed. Tennmann. Hind 200 mrk.

Laenatud naine. Jutustus Ameerika miljonääride elust. O. Höcker. Hind 50 m.

Keedu ja majapidamise juht. A. Tannebaum. Hind 140 mrk.

Marsi elanikud. Humoreskid. Tõnu Tõres. Hind 25 mrk.

Riigielu põhijooned. G. Laurentius. Hind 100 mrk.

Individualism. G. Laurentius. Hind 65 mrk.

Kõlbluse jumal. Näidend. K. Laurberg. Hind 40 mrk.

Pealadus T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses Jaani t. nr. 6, Krediit Panga majas, ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes.

Saadaval kõigis paremates raamatukauplustes.

„AGU“

on loetavam Eesti ajakiri.

„AGU“ on sisuliselt kõige huvitavam ja mitmekesisem ajakiri.

„AGU“ on kõige pildirikkam ajakiri.

„AGU“ ilmub korralikult igal nädalal, tema kestev ilmumine on kindlustatud „PÄEVALEHE“ osaühisuse poolt.

„AGU“ toob ainult väärtuslikku ja kõlblikku lugemismaterjali.

„AGU“ toob pilte tähtsamatest sündmustest, tegelastest ja kujutavast kunstist.

„AGU“ ei peaks üheski majas puuduma!

Tellige „AGU“ ja soovitage kõigile oma tuttavatele!

„AO“ tellimise hind:

ühes kuus	120	mk.
kahes	240	„
kolmes	360	„
Üksiknumber	30	„

„AOS“ kuulutamine on kasulik, sest ajakirja, iseäranis pildiajakirja, ei visata kohe ära nagu ajalehte, vaid hoitakse alal ja võetakse mitmel korral kätte.

Nii on ajakirja kuulutusel **kestev mõju!**

Kuulutuste hind: 1 lehekülg 3500 marka

1/2	„	1750	„
1/4	„	875	„
1/8	„	440	„
1/16	„	220	„

Tellimisi ja kuulutusi võtab vastu „PÄEVALEHE“ ja ajakirja „AGU“
kontor Tallinnas, Pikk tän. 2.

Kirjade aadress: Tallinn, Pikk tän. 2, „Agu“.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus
(Päevaleht).